

Користувацькі подорожі одержувачів грошової допомоги в Україні

досвід отримувачів грошової допомоги
в Україні

Україна | Березень 2025

GROUND TRUTH
SOLUTIONS

Collaborative Cash Delivery

Зміст

Вступ	2
Користувацькі подорожі	
 Розповідь Марусі	3
 Розповідь Ольги	10
 Розповідь Валентини	16
 Розповідь Василя та Лариси	22
Основні висновки та рекомендації	30
Методологія	34

Подяки

Ми дякуємо українцям та українкам, які знайшли час, щоб поговорити з нами та створити користувацькі подорожі, опубліковані в цьому звіті. Вони стали авторами оповідей, у редагуванні яких взяли участь Мар'яна Завійська, Олег Овчаренко, Капусін Тібі та Тім Будер.

Дякуємо Open Space Works Ukraine (OSWU) за розробку методології та проведення семінарів, присвячених користувацьким подорожам. Також дякуємо за невтомну підтримку колегам із Мережі спільних дій з надання грошової допомоги (CCD) та співробітникам гуманітарних організацій, які співпрацювали з нами під час розробки проєкту та аналізу його результатів. Це дослідження було профінансовано Комітетом із надзвичайних ситуацій (DEC) Великої Британії. Також дякуємо нашим основним донорам — Шведському агентству з міжнародного розвитку (Sida), Норвезькому агентству з питань співробітництва у сфері розвитку (Norad) та Швейцарському агентству з розвитку та співробітництва (SDC).

Ілюстрації

Аніна Такефф

За додатковою інформацією просимо звертатись до Єви Солтеш, eva@groundtruthsolutions.org.

Цей звіт та попередні звіти опубліковані українською мовою на нашому веб-сайті.

Вступ

Грошова гуманітарна допомога в Україні в 2024 році стала найбільшою у світі завдяки бюджету обсягом близько 668 млн. доларів США. Проте у порівнянні з 2023 р. та 2022 р. фінансування зазнало значних скорочень (1,08 млрд. доларів США та 1,49 млрд. доларів США відповідно).¹ Такі скорочення особливо помітні у багатоцільовій грошовій допомозі (БЦГД), яка колись була основою гуманітарних програм. На БЦГД припадало 49% гуманітарної допомоги у 2022 р., проте її обсяг впав до 25% у 2023 р. та до 11% у 2024 р.² Очікується, що ця негативна тенденція також продовжиться і, можливо, посилиться в 2025 р. внаслідок скорочення фінансування з боку США: за даними УКГП ООН, в 2024 р. США надали Україні 28% загальної гуманітарної фінансової допомоги.³

У цьому звіті представлені результати останнього (четвертого) раунду нашого дослідницького проекту «Картування користувацьких подорожей отримувачів грошової допомоги в Україні»,⁴ розпочатого в січні 2023 р. у співпраці з [Open Space Works Ukraine \(OSWU\)](#). Кожен раунд присвячений дослідженню подорожей одержувачів грошової допомоги відповідно до таких завдань:

- документування досвіду отримувачів допомоги, які беруть участь в гуманітарних програмах надання грошової допомоги та державних програмах соціального захисту;
- розробка разом із надавачами грошової допомоги спільних рекомендацій з метою покращення таких програм, що забезпечує можливість навчання в реальному часі на основі досвіду та відгуків отримувачів допомоги.

Під час проведення четвертого раунду нашого дослідження ми спілкувалися з чотирма групами одержувачів грошової допомоги:

1. чоловік і жінки, які отримали грошову допомогу для сільськогосподарської діяльності;
2. жінки з дітьми, які отримали гранти на розвиток малого бізнесу;
3. чоловіки та жінки, які отримали грошову допомогу на закупівлю твердого палива;
4. колишні військові, які отримали гуманітарну допомогу.

Для того, що забезпечити безпосередню участь одержувачів грошової допомоги у створенні цих користувацьких подорожей, ми оптимізували свою методологію: у грудні 2024 р. та в січні 2025 р. ми запросили одержувачів грошової допомоги з наведених вище груп взяти участь в семінарах, під час яких вони самі створювали такі подорожі. Учасники створили вигаданого персонажа, який найбільш підходить для представлення їхньої спільної історії. Додаткову інформацію щодо вибору типу грошової допомоги, який досліджується в цьому раунді, відбору учасників семінару та структури семінарів, див. в розділі «Методологія».

У лютому 2025 р. спільно з [Open Space Works Ukraine \(OSWU\)](#) та Мережею спільних дій з надання грошової допомоги (CCD) ми представили результати дослідження під час низки семінарів, щоб обговорити основні проблеми та знайти спільні рішення з представниками надавачів грошової допомоги в Україні. У наших семінарах, які проводились у м. Київ, м. Миколаїв та онлайн, взяли участь більше 100 учасників.

¹ Управління ООН з координації гуманітарних справ (ОСНА). лютий 2025 р. «Cash and Voucher assistance – Ukraine 2024». [Грошова та ваучерна допомога – Україна, 2024 р.]

² Там само.

³ Комплексний аналіз наслідків заморожування фінансування від Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) для постраждалих громад в Україні та в усьому світі, див. [Проект фінансової звітності GTS](#).

⁴ Користувацька подорож в нашому розумінні — це вигадана оповідь одержувача допомоги, створена на основі даних якісного дослідження. Така подорож картографує кожний етап досвіду взаємодії одержувача з програмою допомоги: від отримання інформації про програму, подання заявки, реєстрації та отримання грошової допомоги до її використання. Див. також розділ «Методологія».

Розповідь Марусі

Вступ

Сільське господарство – основа української економіки, і воно забезпечує робочими місцями третину населення України. Хоча комерційні ферми займаються експортом, фермерська діяльність сільських домогосподарств відіграє ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки, адже вони виробляють 32% сільськогосподарської продукції, переважно для місцевого споживання.

Війна суттєво вплинула на фермерські громади: розірвала ланцюги постачання, підвищила інфляцію, скоротила кількість робочої сили та завдала збитки фермерським господарствам. У 2022 р. Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (FAO) повідомила, що внаслідок війни кожне четверте сільське домогосподарство було змушене скоротити або припинити сільськогосподарську діяльність.⁵

Щоб посилити продовольчу безпеку та самозабезпечення сільських домогосподарств у прифронтових областях, партнерські гуманітарні організації, залежно від умов місцевих ринків, надають грошову та натуральну допомогу для забезпечення засобів існування.⁶ Грошову допомогу в рослинництві та тваринництві, яка стала однією з найбільших ініціатив із забезпечення засобів існування у 2024 р., отримали понад 183 тис. осіб.⁷

Оповідь, наведена нижче, створена двома чоловіками та шістьма жінками із невеликих сіл Чернігівської області, які отримали одноразову грошову допомогу у сумі від 6.000 до 8.600 грн. (135–200 євро) на підтримку своєї сільськогосподарської діяльності.⁸ Під час семінару в грудні 2024 р. вони обговорили доступність цієї грошової допомоги для мешканців сільських громад, ефективність грошової допомоги в короткостроковій та довгостроковій перспективі та залучення одержувачів допомоги до процесів прийняття рішень.⁹

На підставі проведеного обговорення учасники семінару створили оповідь Марусі як відображення їхньої спільної подорожі та досвіду отримання грошової допомоги для підтримки сільськогосподарської діяльності.

Ключові моменти

- Деякі члени громади не скористались можливістю отримати грошову допомогу, на яку вони мали право, через побоювання, що їх ошукають. Учасники вважають, що ключ до подолання недовіри – поширення інформації місцевими лідерами.
- Багато одержувачів грошової допомоги, особливо літні люди з обмеженим доступом до банківських послуг, отримували кошти через Укрпошту, проте часта відсутність готівки в відділеннях та мобільних пунктах Укрпошти стала причиною тривалого очікування та невизначеності щодо виплат.
- Своєчасна грошова допомога дозволила їй одержувачам вчасно придбати товари сільськогосподарського призначення за справедливою ціною, щоб забезпечити майбутні врожаї.
- Розмір грошових виплат дозволив одержувачам грошової допомоги задовольнити нагальні потреби та інвестувати у виробничі активи.
- Одержувачі грошової допомоги висловили потребу більш активно брати участь у моніторингу та отримати більше можливостей ділитись своїми думками з надавачами допомоги, адже вони вважають, що їхній внесок може покращити процес надання грошової допомоги та підтримати стійкість громади в довгостроковій перспективі.

Маруся

Вік: 48

Поточне місце знаходження:
село Сахутівка, Чернігівська область

Статус переміщення:
не переміщена

Домогосподарство:
живе з матір'ю, керує сімейною фермою

Отримана допомога:
грошова допомога на сільське господарство / 8 600 грн (200 євро)

⁵ Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (FAO). грудень 2022 р. «Impact of the war on agriculture and rural livelihoods in Ukraine». [Вплив війни на сільське господарство та засоби забезпечення життя на селі в Україні]

⁶ Управління ООН з координації гуманітарних справ (ОСНА). грудень 2023 р. «Humanitarian needs and response plan Ukraine». [Гуманітарні потреби та план допомоги Україні]

⁷ Український кластер продовольчої безпеки. Ukraine | Food Security Cluster.

⁸ Мінімальна заробітна плата в Україні станом на 2025 р. встановлена на рівні 8.000 грн. на місяць (приблизно 180 євро).

⁹ Див. розділ «Методологія»

Мене звати Маруся, мені 48 років. Я живу в гарному селі Сахутівка в Чернігівській області, приблизно за 15 кілометрів від райцентру. Я цілими днями працюю на нашому маленькому родинному господарстві. Щодня я встаю на світанку, близько 5–6 години,

та годую наших корів, свиней, курей та качок, а також працюю на городі.

Я живу з літньою мамою, яка допомагає мені з хатніми справами. Двоє моїх синів навчаються в університеті й лише зрідка приїздять додому. Коли вони приїздять, це завжди свято. Я готую їхні улюблені страви та чекаю, щоб вони допомогли мені по господарству.

ПРОБЛЕМИ ТА ТРУДНОЩІ

Цей рік був особливо важким для мене та для моїх сусідів. Дощова весна знищила врожай картоплі, однієї з наших найважливіших культур, а такі хвороби, як африканська чума свиней, знищили нашу худобу. На доданок до наших труднощів війна спричинила підвищення цін, і тепер наше існування залежить від наших ферм. Раніше ми регулярно відправляли продукти – картоплю, моркву та буряк – військовим та в місцеві лікарні. Однак цього року, коли приїжджали вантажівки для збору продуктів, вони часто їхали порожніми, адже у нас не було, що дати.

«[У нас] картопля вимокла, стояла вода на городі місяць. Ціна картоплі висока. В цьому році довелося і насіння купувати, щоб на наступний рік були, бо вони з осені трішки дешевше, а по весні подорожчають».¹⁰

Багато чоловіків мобілізували до війська, тому я і інші жінки повністю взяли на себе догляд за господарствами, водночас намагаючись знайти можливості отримати додатковий дохід. Ми продаємо надлишки молока, яєць та овочів,

¹⁰ Цитати, включені до цього звіту, точно відтворюють слова отримувачів грошової допомоги, які взяли участь у семінарах, присвячених користувацьким подорожам. Це слова жінки із сільської громади Чернігівської області.

щоб покрити основні витрати, проте, водночас займатися господарством та забезпечувати дохід дуже виснажливо. Окрім догляду за домогосподарством, худобою та посівами, нам часто треба вирішувати складні завдання, наприклад, долати бюрократію, давати раду фінансам та планувати роботу на фермі. Вечорами я планую, що вирощувати чи продавати, а також шукаю допомогу для таких трудомістких завдань, як посадка та збір урожаю. Через відсутність чоловіків виникають технічні та організаційні проблеми, особливо під час робіт із залученням важкої техніки, як-от під час орання чи жнив. Для виконання таких робіт, які традиційно виконували наші чоловіки, тепер ми змушені наймати зовнішню робочу силу. Це все складніше робити, адже витрати зростають, наявних працівників все менше, та й загалом, через війну робочої сили стає все менше.

ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ГРОШОВУ ДОПОМОГУ

Одного разу наша староста¹¹ повідомила нам про програму фінансової допомоги таким дрібним фермерам, як я. Щоб всім повідомити про допомогу, вона особисто ходила по домогосподарствах та телефонувала мешканцям громади. Вона навіть приходила до мене додому та запевнила, що програма не шахрайська, і заохочувала подати заявку.

«Ми дійсно не вірили, як це так просто взяти і дати [гроші]. Не зароблені кошти.»¹²

До нашого села приїхали представники міжнародної організації. Вони провели кілька зустрічей із сільською радою, щоб визначити, чи відповідає громада вимогам програми грошової підтримки: чи дійсно виживання таких мешканок, як я, залежить від індивідуального сільського господарства. Потім вони зустрілися з членами громади та докладно пояснили, що це за програма, а також повісили оголошення в будинку культури та в сільраді, щоб про програму дізнались ті, хто, можливо, про неї ще не чув.

Я дуже зраділа такій можливості і поділилася новинами із сусідами Галиною Василівною та Іваном Івановичем. Галина одразу зацікавилася та була готова разом зі мною збирати необхідні документи та піти на ознайомчу зустріч. Проте, Іван мав сумніви та відхилив цю пропозицію, сказавши: «Це, мабуть, знову шахрайство!»¹³

ПОДАННЯ ЗАЯВКИ НА ОТРИМАННЯ ГРОШОВОЇ ДОПОМОГИ

На ознайомчій зустрічі в сільському будинку культури представники гуманітарної організації пояснили, як подати заявку та які документи для цього потрібні. Вони чітко пояснили, що гроші призначені виключно для ведення сільського господарства, наприклад, для закупівлі насіння, худоби чи корму для тварин. Я збрала всі потрібні документи: виписку з реєстру про право власності на землю, паспорт, ідентифікаційний номер платника податків та довідку з сільської ради, що я дійсно займаюсь фермерською діяльністю.

Не всім вдалось зібрати документи так легко, як мені. Багатьом це було важко. Декому довелося кілька разів ходити додому або навіть їздити за потрібними документами до інших населених пунктів. Пам'ятаю, одна літня жінка казала,

¹¹ Староста – посадова особа, представник місцевого самоврядування в Україні; представляє інтереси жителів одного або кількох сіл чи селищ у складі територіальної громади. Староста діє як зв'язкова ланка між громадою та місцевою радою (органом влади громади), вирішуючи місцеві проблеми, забезпечуючи надання послуг та захищаючи інтереси мешканців населеного пункту.

¹² Це слова жінки із сільської громади Чернігівської області.

¹³ Ground Truth Solutions. березень 2024 р. «Aligning aid: Recipient perspectives on humanitarian cash and social protection in Ukraine», [Узгодження гуманітарної грошової допомоги з системою соціального захисту в Україні: думки отримувачів допомоги] - с.13. Наше попереднє дослідження показало, що багато мешканців сприймають грошову допомогу як потенційне шахрайство, особливо якщо у них немає попереднього досвіду отримання гуманітарної підтримки. Через свій скепсис вони нехтують інформацією або не квапляться подавати заявку; саме тому надзвичайно важливим є будувати довіру. Мешканці схильні довіряти інформації з офіційних джерел, зокрема від уряду або органів місцевої влади.

що її майно офіційно не зареєстроване з 1996 р. – у неї не було жодного з потрібних документів. На щастя, для тих, хто не мав офіційних документів на право власності – особливо якщо взяти до уваги, що є земельні ділянки як приватизовані, так і неприватизовані – достатньо було витягу з “домової книги”, яку веде старостат. Ця “книга” – реєстр домогосподарств – зберігається у старости, і вона його щорічно оновлює протягом огляду домогосподарств. У ньому записано все: і скільки в родини котів, собак, свиней чи курей, і якою сільськогосподарською діяльністю така родина займається. Завдяки цій системі такі люди, як та літня жінка, можуть подати заявку на отримання грошової допомоги на підставі даних про себе з та про ведення господарства, які зафіксовані в “книзі”.

День реєстрації видався досить напруженим. У будинку культури скупчилось багато людей, почався безлад, коли ми вишикувались в довгу чергу. Я допомогла своїй сусідці Галині зайняти місце в черзі.

«Черга – це чотири дні колотнечі. [Працівники гуманітарної організації] казали не приходити всім в один день. [...] Реєстрація була з 11, а люди приходили ще на 8 ранку і чекали».¹⁴

Я віддала свої документи, а працівник гуманітарної організації швидко завантажив їх до системи. Двадцять днів по тому я отримала СМС-ку: «Вам нараховано 8.600 грн. [200 євро] фінансової допомоги». У повідомленні містився код доступу до грошей. Деякі мешканці громади випадково видалили ці повідомлення або загубили коди, що спричинило затримки, але я своє СМС-повідомлення зберегла.

СКЛАДНОСТІ З ОТРИМАННЯМ КОШТІВ

Отримати гроші виявився непростю справою. Найбільш прикро було те, що способи отримання грошей були обмежені. Ми могли обрати або банківський переказ або отримати готівку через Укрпошту. Хоча формально вибір був, більшість мешканців громади, у тому числі й я, не мали іншої можливості, окрім як скористатися Укрпоштою. Багато з нас не мають банківських рахунків і не бажають їх відкривати. Особливо це стосується літніх людей, які рідко їздять до сусідніх населених пунктів, де розташовані банківські відділення.¹⁵

«Молодша людина ще поїде у банк і відкриває картку, а люди похилого віку вони не поїдуть. Тим паче пошта за це отримала гроші – тепер вони нічого не роблять безкоштовно».¹⁶

¹⁴ Це слова жінки із сільської громади Чернігівської області.

¹⁵ Ground Truth Solutions. липень 2023 р. «Keep in touch with the people.' Perceptions of aid in Ukraine's changing context». [Підтримуйте зв'язок із людьми. Сприйняття допомоги в мінливому контексті України] с.15; Ground Truth Solutions. березень 2024 р. «Aligning aid: Recipient perspectives on humanitarian cash and social protection in Ukraine», [Узгодження гуманітарної грошової допомоги з системою соціального захисту в Україні: думки отримувачів допомоги] с.13. Наше попереднє дослідження показало, що особам похилого віку складніше отримати доступ до грошової допомоги через обмежену цифрову грамотність, яка перешкоджає їхньому доступу до інформації та зменшує їхню можливість подати заявку на отримання такої допомоги.

¹⁶ Це слова жінки із сільської громади Чернігівської області.

Для тих, у кого були банківські рахунки, процес ішов набагато легше, і вони швидко отримували свої гроші. Але отримати гроші поштою можна було лише з великими затримками. Після того, як надійшла СМС-ка, мені цілий місяць довелося чекати, щоб отримати гроші. У місцевих поштових відділеннях не вистачало готівки, і їм доводилося замовляти її в місті.

Через ці затримки, багато з нас мусили постійно змінювати свої плани. Декому довелося відкласти закупівлю важливих товарів, як-от насіння чи корму для тварин, та непокоїтись про своє господарство. Окрім організаційних проблем, таке очікування спричинило багато стресу та незручностей. Як і багатьом іншим моїм односельцям, мені доводилося багато разів ходити на пошту, вистоювати довгі черги та безліч разів телефонувати на гарячу лінію, адже я не знала, коли насправді можна буде отримати гроші.

Ці затримки також викликали напруженість в громаді. Багато жителів села почали звертатися до працівників сільської ради чи навіть приходили додому до поштарів, відчайдушно намагаючись дізнатись про те, де саме наразі їхні гроші. Це спричинило напругу між селянами та місцевими чиновниками, які намагалися зробити все можливе, щоб владнати ситуацію, але часто не мали достатньої інформації.

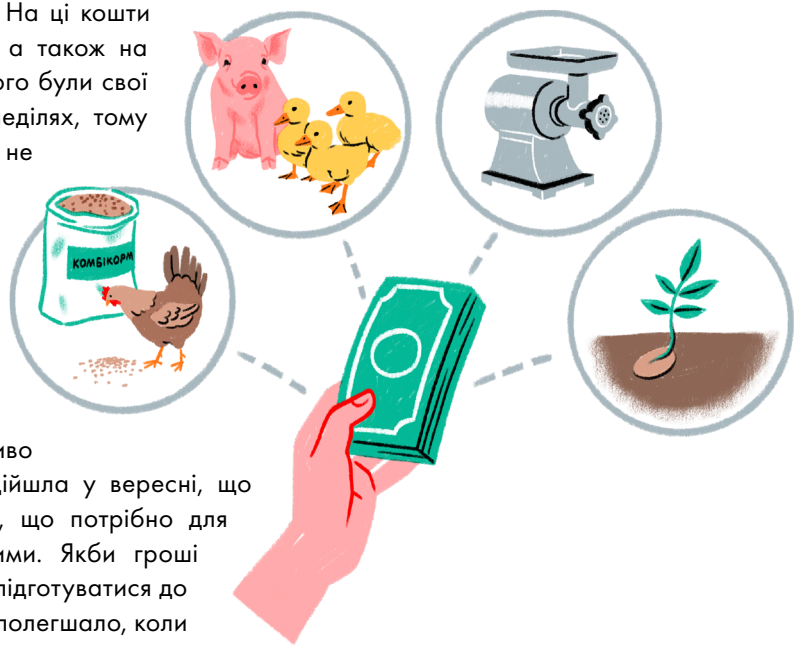
Попри такі труднощі, для багатьох літніх людей та для тих, хто не мав доступу до банків, єдиним можливим варіантом стало отримання допомоги через Укрпошту. Проте, якщо б ми заздалегідь отримали чітку інформацію про спосіб та час отримання грошової допомоги, а також якщо б поштові послуги надавались більш ефективно, затримки та розчарування, з яким ми всі зіткнулися, були б значно меншими.

ВИКОРИСТАННЯ ГРОШОВОЇ ДОПОМОГИ

8.600 грн (200 євро) стали манною небесною. На ці кошти я купила комбікорм для курей, качок, свиней, а також на всю зиму сіна для корови. З купівлею всього цього були свої складності. Місцевий ринок працює лише по неділях, тому мені довелося ретельно спланувати покупки, щоб не пропустити цю нагоду. Щоб гуртові товари, як-от сіно, завезли додому, потрібно було зробити мінімальне замовлення, а щоб купити менші за обсягом товари мені довелося приїздити на ринок рано вранці, щоб купити потрібну мені кількість, до того, як їх розпродадуть.

Крім кормів, я також купила насіннєву картоплю на наступний сезон посадки. Дуже важливо закуповуватись вчасно. Грошова допомога надійшла у вересні, що дозволило мені купити насіння та решту того, що потрібно для наступного сезону, поки ціни були прийнятними. Якби гроші надійшли пізніше, навесні, ціни б різко злетіли, і підготуватися до наступного сезону було б набагато важче. Мені полегшало, коли грошова допомога надійшла до початку посівної. Багато односельців почувались так само: вони казали, що своєчасна грошова допомога дозволила їм завчасно придбати картоплю та інший посівний матеріал, що наступного року забезпечило достатній урожай.

Алея на цьому не зупинилась. На ці гроші я також купила молодих качок і порося. Грошова допомога дозволила мені запланувати вирощування птиці та надало більше можливостей для реалізації продукції навесні. Порося я вигодувала для своєї родини, спеціально на Великдень. Також я змогла заощадити частину

коштів та придбати на них електром'ясорубку – здійснилась моя давня мрія. Нова м'ясорубка значно полегшила приготування їжі та допомогла мені з більшою користю обробляти фермерські продукти для продажу.

Грошова допомога не лише покращила моє матеріальне становище, вона мене надихнула. Уперше за кілька місяців я відчула впевненість, що я не залишилась наодинці зі своїми труднощами. Відчуття безпеки та стабільності дозволило нам планувати на майбутнє, адже ми знали, що ми маємо потрібні для цього запаси. Я могла витратити гроші як на ферму, так і на домогосподарство, не турбуючись про те, що взимку запаси закінчаться. Знаючи, що я маю потрібні запаси на найближчі місяці, я відчувала впевненість, що зможу забезпечувати свою родину, та водночас вже традиційно підтримувати місцеву лікарню та солдатів, які служать у війську. Грошова допомога відновила мою надію та дала мені відчуття, що мою важку працю шанують і цінують.

Іван Іванович, який мав сумніви, чи ця програма не шахрайська, пошкодував, що не подав заявку. Коли він побачив, як односельчани отримують грошову допомогу, він усвідомив, що втратив важливу можливість полегшити свою ситуацію. «Треба було подавати заявку», — визнав він, разом з іншими односельчанами, які, через свої вагання, також не подали заявку. В окремих людей таке шкодування перетворилось на обурення, яке підбурювало їх шукати, кого можна звинуватити у тому, що таку нагоду вони не використали.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ МАЙБУТНІХ ПРОГРАМ

Ця програма допомогла мені усвідомити, наскільки важливо для гуманітарних організацій розуміти особливі проблеми, з якими ми стикаємося в сільському житті (наприклад, наші сільськогосподарські цикли), а також наскільки обмежену інфраструктуру ми тут маємо. Яскравим прикладом стали наші труднощі з Укрпоштою. Я не могла не замислитись, чи не можна було знайти простіший шлях, як-от мобільні пункти видачі грошей, які приїздили б прямо до наших сіл, або краще організувати співпрацю з місцевою адміністрацією.

Також я зрозуміла, наскільки важлива довіра та стосунки у громаді. У таких проєктах люди насправді чекають, що місцеві лідери, яким вони довіряють, керуватимуть ними. Наша староста зіграла ключову роль у тому, щоб заохотити нас подати заявку та щоб переконати нас, що ця програма – не шахрайська. Якби не вона, можливо, я і не наважилася б взяти участь. Якби гуманітарні організації з самого початку тісніше співпрацювали з нашим керівництвом, із сільською радою, вони змогли б охопити набагато більше людей, особливо таких, як Іван, котрі мали свої сумніви.

Також мене вразила довіра, яку продемонстрували до нас гуманітарні організації. Контроль з їхнього боку був мінімальним, і це дало нам відчуття, що вони вірять у нашу здатність приймати правильні рішення. Озираючись назад, треба зауважити, що по закінченню програми корисно було б провести кілька спостережних візитів до господарств, які отримали допомогу – це дало б можливість перевірити результати чи запропонувати підтримку, як-от навчання про те, як використовувати гроші ефективно. Щоб забезпечити довгостроковий успіх, тим, хто планує, наприклад, виготовляти сир чи займатись тваринництвом, було б корисно отримати додаткові знання, наприклад, на спеціалізованих тематичних семінарах.

Загалом, шкода, що ми не мали можливості висловити свої пропозиції під час формування цієї програми. Хоча ми були вдячні за грошову допомогу, багато хто з нас мав свою думку щодо того, як цю програму можна було б краще

підлаштувати під наші потреби. Минали тижні, ми обговорювали свій досвід, і я разом із сусідами почала уявляти те, що можна було б зробити далі. Деякі з односельців казали, що можна об'єднати наші ресурси і купити трактор, оскільки той, що є у нас в громаді, не здатний достатньо швидко обробити всю землю протягом посівної та збору врожаю. Інші обмірковували можливість організувати кооператив, щоб продавати нашу продукцію – молоко, м'ясо, овочі – щоб ми могли працювати разом та отримувати за нашу продукцію більше. Ці думки допомогли мені зрозуміти, що хоча індивідуальна грошова допомога є життєво важливою, ініціативи, які об'єднують людей і підвищують стійкість громади, можливо, мають ще більший результат.

Розповідь Ольги

Вступ

Що більше чоловіків вступає на військову службу, то більше жінок в Україні беруть на себе відповідальність за утримання своїх домогосподарств, часто виконуючи традиційно чоловічі ролі.¹⁷ У 2023 р. жінки ініціювали створення 10.000 нових компаній, причому кожна друга компанія в Україні була заснована жінкою.¹⁸

Такі зміни, коли жінки неочікувано стали основними годувальницями, принесли з собою значні проблеми. Серед зареєстрованих безробітних 72% — жінки, які не лише стикаються з глибоко вкоріненими структурними бар'єрами, що обмежують їхній доступ до наявних можливостей, але й зазнають значних економічних втрат через війну, що триває. Під час війни, роботу втратила половина жінок-ВПО, у порівнянні з 28% чоловіків.¹⁹ Домогосподарства, очолювані жінками, особливо вразливі, коли виникають надзвичайні економічні потреби, адже жінки намагаються водночас піклуватись про родину, працювати та боротись з економічною нестабільністю, посиленою війною.²⁰

У відповідь на такі виклики, намагаючись забезпечити більш сталі рішення, гуманітарні організації запропонували гранти для малого бізнесу в рамках своїх програм забезпечення засобів існування. Ці ініціативи часто спрямовані на жінок з метою надання їм підтримки у здобутті фінансової незалежності та забезпеченні добробуту їхніх родин.

Щоб краще пояснити позитивні та негативні сторони таких грантів, своїм досвідом поділились шість українок, які мають дітей, та мешкають в Миколаївській області і які отримали гранти на розвиток малого бізнесу у розмірі від 36.000 до 170.000 грн. (840–3.960 євро). Серед згаданих ними моментів – труднощі балансування між материнством та управлінням бізнесом, вплив гранту на них самих і їхні родини та їхня роль у прийнятті рішень щодо гранту. Під час цих обговорень учасниці створили оповідь Ольги – персонажки, яка озвучує спільний досвід жінок, котрі намагаються віднайти баланс між підприємництвом та материнством.

Ключові моменти

- Грант широко не рекламувався, і більшість дізнавалась про нього лише з неофіційних усних джерел, що обмежило доступ до нього потенційних учасниць програми.
- Процес подання заявки був складним; були надані лише мінімальні роз'яснення. Деякі члени громади вагалися щодо подання заявки через плутанину стосовно вимог та через потенційні ризики.
- Створення бізнесу вимагало складних адміністративних кроків, які було важко зробити самотужки.
- Результати виділення гранту можна посилити наданням можливості навчатись, отримувати менторську підтримку та стати частиною мережі взаємопідтримки.

Ольга

Вік: 35

Поточне місце знаходження:

Очаків, Миколаївська область

Статус переміщення:

повернулась після внутрішнього переміщення

Домогосподарство:

мати 10-річної дитини, чоловік служить в армії

Отримана допомога:

грант на малий бізнес / 97 000 грн (2 258 євро)

¹⁷ The New York Times. серпень 2024 р. «[War Is Draining Ukraine's Male-Dominated Work Force. Enter the Women](#)». [Війна переважно зменшує чоловічу робочу силу України. Жінки, ваш вихід]

¹⁸ UN Women. лютий 2024 р. «[Over 8 million women and girls in Ukraine will need humanitarian assistance in 2024](#)». [Понад 8 млн. жінок та дівчат в Україні потребуватимуть гуманітарної допомоги у 2024 р.]

¹⁹ GLZ. квітень 2023 р. «[Research of the economic activity of IDP women and their strategies regarding the restoration of the source of income](#)». [Дослідження економічної активності жінок-ВПО та їхніх стратегій щодо відновлення джерел доходу]

²⁰ CARE. серпень 2024 р. «[Rapid gender analysis Ukraine](#)». [Швидкий гендерний аналіз, Україна]

Мене звати Ольга. Мені 35 років, я народилась в м. Очаків – це невеличке портове місто на березі Чорного моря в Миколаївській області на півдні України. До війни Очаків був тихим приморським містом. Я працювала лаборанткою в порту, проводила аналізи якості зерна, яке привозили вантажівками, перед відправкою. Це була постійна робота, яка робила моє життя стабільним і одноманітним.

Удома я насолоджувалася повноцінним життям зі своїм чоловіком та нашою 10-річною донечкою. Ми щорічно їздили в Карпати і мріяли купити авто. У вільний час я займалася хобі – макіяжем, зокрема нарощуванням вій. З часом я назбирала базове обладнання, але мені ніколи не спадало на думку перетворити своє хобі на професію..

КОЛИ ПОЧАЛАСЯ ВІЙНА

Все змінилося 24 лютого 2022 р. Повномасштабне вторгнення Росії зруйнувало не лише моє відчуття безпеки, а й усе моє життя. Обстріли Очакова були безжальними, моя сім'я була постійно змушена ховатися в укриттях. 5 березня 2022 р. я вирішила поїхати з міста разом з донькою. Ми поїхали до м. Первомайськ, де жили мої батьки, сподіваючись, що це лише на кілька тижнів. Але ці тижні перетворилися на місяці.

Жити далеко від дому було важко. Мій чоловік залишився в Очакові доглядати за тим, що залишилося від нашої квартири, і я постійно за нього непокоїлась. Коли його призвали в армію, наше життя стало ще більш непевним. Я знала, що ми не можемо так жити далі, без джерела доходу, коли ми витрачаємо наші заощадження. У червні 2022 р. я вирішила повернутися до Очакова, хоча це було ще небезпечно.

Коли я повернулась, я побачила, що наша квартира серйозно постраждала від вибухів – вікна були розбиті, а підлога вкрита уламками. Я витратила наші заощадження, щоб замінити два вікна, сподіваючись надати своїй доньці хоч якесь відчуття нормального життя. Оскільки мій чоловік був у війську, мені

М. Очаків

З моменту вторгнення Росії в Україну, м. Очаків, стратегічне портове місто в Миколаївській області України, перебувало під інтенсивними обстрілами з боку російських військ, які намагались взяти під свій контроль важливі морські шляхи. Бомбардування на початку повномасштабного вторгнення значно пошкодили місто та змусили багатьох людей з нього поїхати. Ті, хто залишився, піддавались щоденному ризику та стали свідками руйнування будинків, підприємств і громадських будівель. Станом на 2023 р. безперервні обстріли ще більше пошкодили інфраструктуру, зокрема електро- та водопостачання, що змусило багатьох мешканців виїхати в безпечніші райони.

У 2024 р. частота російських ударів зменшилась, проте їхніми цілями все частіше ставало мирне населення, зокрема житлові райони, які зазнали значних ушкоджень. Ушкодження були як фізичними, так і психологічними, адже пожежі, які виникали внаслідок обстрілів, нищили будинки, медичні заклади та інфраструктуру. Незважаючи на спроби продовжувати надавати послуги та відбудовувати пошкоджені об'єкти, будь-які зусилля часто ставали марними через обстріли, які залишали виживших у стані постійної невизначеності, на одинці з труднощами, які потрібно долати.

довелося все долати самотужки. Його відсутність залишила порожнину в нашій родині, і хоча його військова зарплата трохи допомагала, її було недостатньо. Життя в Очакові стало дорогим – ціни зросли через війну, тому будь-які товари ставали все менш доступними. Друзі та родина боролися з тими самими труднощами і не могли надати достатню підтримку. Часом я отримувала допомогу від гуманітарних організацій, як-от дрова під час суворих зим та час від часу пакунки допомоги, але цього ніколи не вистачало, щоб задовольнити всі наші потреби.

Незабаром я зрозуміла, що мені потрібно знайти спосіб нас забезпечити, але повернутися на стару роботу лаборантки вже не було можливості. Порт закrywся на початку війни, і роботи за моєю спеціальністю не було. Знайти нову роботу було важко – моя донька навчалась онлайн і потребувала моєї допомоги, тож я не могла надовго залишати її на самоті. Я хотіла перебудувати наше життя, але не знала, з чого почати.

ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ГРОШОВУ ДОПОМОГУ

Маленький проблиск надії з'явився несподівано, його мені принесла додому свекруха. Вона працювала в школі і побачила листівку про програму грантів для малого бізнесу, яку реалізує українська громадська організація за підтримки міжнародної організації. Одного вечора вона дала мені цю листівку та сказала: «Може, це тобі допоможе».

Спочатку ідея відкрити свій бізнес здавалася мені божевільною. Я ніколи раніше не керувала власним бізнесом, і думка взятися за щось таке велике посеред війни лякала. Але чим більше я про це думала, тим більше здавалося, що це єдиний можливий вихід. Ми витратили наші заощадження, ціни продовжували зростати, і ми не могли покластися ні на кого іншого – усі навколо нас так само намагались вижити. Грант на власну справу дав мені шанс відновитись, створити щось нове та зробити наше життя стабільним після потрясінь, спричинених війною.

Для заявки на отримання гранту потрібен був бізнес-план, тому мені треба було бути реалісткою. Що я могла б робити? До війни я навчався в салонах краси, і тепер це здалось корисним. Оскільки у нашому місті багато салонів закрилось, на доглядові послуги існував попит. Також для надання доглядових послуг потрібні невеликі початкові інвестиції. Такі послуги можна надавати вдома, що дало мені можливість працювати, і водночас доглядати за донькою.

ПОДАННЯ ЗАЯВКИ НА ОТРИМАННЯ ГРОШОВОЇ ДОПОМОГИ

Подати заявку на грант було нелегко. Роз'яснень було мало, і я розуміла не всю термінологію. Чи будуть окремі вимоги щодо звітності? Чи потрібно мені відкривати ФОП²¹ для отримання коштів? Мене непокоїли ці питання, особливо тому, що я не мала досвіду роботи з податками чи з бухгалтерською звітністю.

Інші жінки з моєї громади, які обмірковували можливість подання заявки на отримання гранту, поділяли мої занепокоєння. Люди казали, що подача заявки нагадує ставку в азартній грі, особливо за відсутності чіткої інформації про

²¹ В Україні «ФОП» означає «фізична особа-підприємець», зареєстрована для провадження підприємницької діяльності. Це спрощена правова та податкова форма реєстрації бізнесу, яка дозволяє фізичним особам діяти незалежно без створення окремої юридичної особи. Ця форма широко використовується фрілансерами, власниками малого бізнесу та постачальниками послуг.

умови гранту. Багато хто хвилювався, що вимоги до отримання гранту можуть бути несумісними з умовами отримання ними поточної допомоги, зокрема, грошових виплат ВПО. Я була знайома з однією особою, яка вирішила не подавати заяву на отримання гранту, бо вважала, що відкриття ФОП призведе до втрати допомоги, яку вона отримувала від держави. Для мене це рішення було простіше – мені не було що втрачати.

Утім, процес подання заявки все рівно був важким, потрібно було багато документів, у тому числі доказів, що нашу домівку пошкоджено, щоб допомогу отримали ті, хто безпосередньо постраждав від війни. Я мусила бути терплячою та наполегливою. Суворі часові обмеження щодо подання заявок на грант зробили цей процес ще складнішим. Мені довелося звернутись до органів місцевої влади, щоб отримати довідку про заподіяні нам збитки, зібрати документи на членів родини та вчасно подати всі документи онлайн у стислий термін. Час від часу в мене з'являлись сумніви щодо того, чи зможу я впоратися з усім цим, водночас піклуючись про свою родину, проте я не зупинялась – мною керувала надія відновити своє життя.

ВИКОРИСТАННЯ ДОПОМОГИ: ЖІНКА ТА МАТІР

Коли я дізналась, що мою заявку схвалено, я була в захваті.

«Я не вірила, що може щось получится з цього, тому що таких видів допомог раніше ніколи не отримувала. Ну і коли мені вже подзвонили від організації і сказали, що я пройшла цей відбір, що я можу отримати цю допомогу, я не вірила. Була дуже щаслива, ходила і сяяла».²²

Грант у 97 тис. грн (2.258 євро) повністю змінив моє життя. На нього я придбала обладнання для надання доглядових послуг вдома: масажний стіл, інструменти для манікюру, сушарки для педикюру та запас матеріалів на два місяці. Я також записалася на курс з написання грантів і фінансового планування, що додало мені впевненості.

Однією з труднощів було зареєструватись як приватний підприємець, адже я не знала, як це робиться. Я звернулась до жінки з нашої громади, яка вже відкрила ФОП, і її поради допомогли мені зорієнтуватися в цьому процесі: обрати правильну групу оподаткування та оформити документи. Після реєстрації мій бізнес став законним, і це відкрило мені двері для отримання фінансування від інших українських та міжнародних організацій, і я відчувала гордість від того, що можу зробити свій внесок для своєї громади, сплачуючи податки. Окрім реєстрації, мої контакти, зокрема зі старостами та місцевими групами, мали вирішальне значення для поширення обізнаності про наявні ресурси та можливості, які допомагають подолати проблеми у сфері бізнесу.

²² Це слова жінки з міської громади з Миколаївської області.

Іноді поєднувати роботу з материнством було виснажливо. Школи працювали онлайн без постійного графіку, і через часті відключення світла моєї доньці було важко відвідувати навчання. Не маючи ані місцевої школи, яка б працювала в очному режимі, ані потужної мережі підтримки, мені довелося складати свій робочий графік відповідно до потреб доньки і часто працювати пізно ввечері або рано вранці, щоб мати час на роботу з клієнтами.

Моїми першими клієнтами були сусіди та друзі, і незабаром, завдяки їхнім рекомендаціям, моя клієнтська база зросла. Невдовзі у мене з'явився постійний потік клієнтів, і мій дохід дозволив нам жити комфортніше, ніж ми жили протягом багатьох місяців після початку повномасштабного вторгнення. Грант дав мені новий старт і більш стає майбутнє. Надомна робота дозволила мені виховувати доньку, водночас отримуючи стабільний дохід. Нам навіть вдалося здійснити невеличку подорож до Одеси, що стало безцінним нагадуванням про те, яким було життя до війни.

«А що таке спокій в сім'ї? Спокій в сім'ї – це, коли у вас є якийсь дозвілля разом. Це про сталість і про впевненість в завтрашньому дні».²³

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО МАЙБУТНІХ ПРОГРАМ

Озираючись назад, я розумію, що грант дав мені потрібний фінансовий поштовх і допоміг мені відновити свої сили. Коли я думаю, як зробити так, щоб грантові програми надавали ще кращу підтримку таким людям, як я, одним із ключових аспектів є залучення до них ширшої аудиторії та надання більш чітких рекомендацій щодо подання на грант та реєстрації власної справи. Багатьом з тих, хто подав заявку на участь в цій програмі, зокрема і мені, важко було зрозуміти умови участі, ризики та можливості, пов'язані з відкриттям ФОП, а також які документи потрібно подати. Зустріч, присвячена поясненню всіх цих аспектів, допомогла б нам відчувати себе більш підготовленими. Натомість переважно ми навчалися на власних помилках.

Про грант, який я отримала, я дізналася лише завдяки свекрусі. Багато таких людей, як я, отримують інформацію в соціальних мережах або на платформах, зокрема Viber та Facebook, тому там потрібно повідомляти про такі грантові програми. Місцеві лідери також можуть зіграти велику роль. Їм довіряють у спільноті, і вони можуть допомогти пояснити, на отримання яких саме грантів можна подати заявку, чому їх пропонують та які є вимоги до тих, хто подає заявку, наприклад, реєстрація в якості приватного підприємця.

Ще одна думка: вчитися у підприємців, які не досягли успіху. Не кожен проєкт стає успішним, і такі має бути. Проте, щоб ми могли працювати більш ефективно, корисно також зрозуміти причини, з яких проєкти стають провальними. «Історії невдалих проєктів» від грантодавців, у яких підсумовано, чому окремі проєкти не стали успішними, допоможе скорегувати майбутні програми та покращить шанси тих, хто подає заявку на отримання гранту.

Якби я могла дати одну пораду тим, хто розробляє майбутні програми надання грантової допомоги, я б рекомендувала таке: не просто давайте нам «вудку» – навчіть нас нею користуватися. Отримання коштів спочатку було корисним,

²³ Це слова жінки з міської громади Миколаївської області.

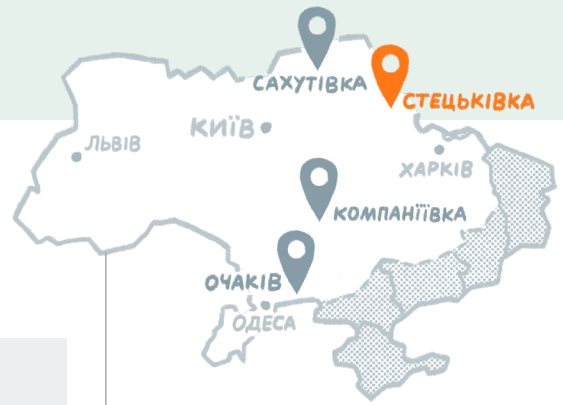
проте я швидко зрозуміла, що для успіху мені потрібні не лише гроші – мені потрібні знання. Я навчалась методом проб і помилок, проте семінари чи прості ресурси, як-от онлайн-курс чи посібник з оподаткування, заощадили б мій час та зберегли б нерви. Дуже важливу роль могли б відіграти програми менторства чи регулярний моніторинг наших бізнесів зі сторони грантодавців. Мені було дивно, що після того, як я отримала кошти, мені ніхто жодного разу не зателефонував, щоб запитати, як у мене справи,. Здавалося, комунікація припинилась після подання початкового звіту, в якому потрібно було надати інформацію виключно про те, чи були отримані гроші та чи закуплені матеріали. Місяці потому ніхто мені не телефонував та не писав, щоб запитати про труднощі чи надати додаткові поради. Після завершення проєкту, я почувалася покинутою.

Також можна було б краще використати потенціал мережі контактів. Для мене спілкування з іншими особами, які перебувають в аналогічних ситуаціях, було безцінним. Я познайомилась із підприємцями, які щиро хочуть допомогти іншим досягти успіху. Пам'ятаю досвідчену підприємцю Наталію, яка поділилася своїми маркетинговими стратегіями та ідеями щодо залучення клієнтів. Ця розмова дала мені надію та свіжі ідеї для мого бізнесу. Якби програми надання грантів могли проводили більше мережових заходів, це забезпечило б практичне навчання та емоційну підтримку, якої всі ми потребуємо. Іноді важливо лише знати, що ти не сам.

Розповідь Валентини

Вступ

З початку повномасштабного вторгнення в Україні було пошкоджено майже 2 мільйони одиниць житла, що погіршило житлові умови багатьох сімей, особливо у східних, південних та північних областях. Це призвело до збільшення кількості переміщених осіб та посилило вразливість тих, хто залишився в районах, постраждалих від війни. З настанням зими сім'ї стикаються з подвійною проблемою: зростанням вартості опалення та пошкодженням енергетичної інфраструктури, при цьому їхні будинки часто пошкоджені внаслідок бойових дій: в них може бути пробитий дах, розбиті вікна та не працюють системи опалення.

Щоб підтримати такі родини в зимовий період, гуманітарні організації забезпечують їм підтримку, яка передбачає як натуральну допомогу (надання ковдр, теплого одягу, матеріалів для ремонту будинків), так і грошову допомогу на оплату енергоносіїв та комунальних послуг. Грошова підтримка є пріоритетною там, де ринки можуть пристосуватися до її використання. В таких випадках грошова допомога на тверде паливо становила 21.000 грн. (489 євро) для потреб опалення житла. Ця сума розраховується відповідно до вартості дров, які є найпоширенішим паливом в Україні.²⁴

Розповідь, наведену нижче, створили вісім жінок і двоє чоловіків із Сумської області, які отримали кошти на закупівлю дров протягом цієї зими. Під час семінару у січні вони обговорювали труднощі, пов'язані із зимуванням та отриманням дров у прифронтових районах, а також те, як грошова допомога вплинула на їхню здатність обігрівати свої домівки.

На підставі таких розмов, учасники склали розповідь Валентини, персонажки, котра втілює колективний досвід людей, які переживають зиму поблизу лінії фронту.

Ключові моменти

- Процес подання заявки на отримання грошової допомоги був бюрократичним та виснажливим, особливо для літніх людей, які до того не стикались із безготівковими грошовими переказами.
- Хоча грошова допомога і стала в пригоді, якби її можна було отримати влітку, це дозволило б краще підготуватися до зими, адже влітку дрова були і дешевшими, і доступнішими.
- Незважаючи на труднощі, люди в прифронтових громадах допомагають один одному робити гуртові закупівлі та надають емоційну підтримку. Місцеві громадські організації та сільські голови відіграють ключову роль у координації допомоги.
- Людям сказали використовувати отримані кошти на закупівлю твердого палива, тож вони припустили, що надавачі допомоги перевірятимуть їхні квитанції. У наслідок цього, окремі особи обмежили свої витрати, хоча грант, насправді, був гнучким.
- Хоча грошова допомога виявилась гнучкою, учасники вважають, що покращити результати проекту можна було б завдяки проведенню консультацій щодо актуальних потреб в постраждалих громадах ще на етапі розроблення проекту.

Валентина

Вік: 73

Поточне місце знаходження:
село Стецьківка, Сумська область

Статус переміщення:
не переміщена

Домогосподарство:
вдова, живе сама

Отримана допомога:
**грошова допомога на паливо/
21 000 грн (489 євро)**

²⁴ Кластер з питань житла та непродуктивної допомоги. жовтень 2024 р: «[Winterisation recommendations 2024-2025](#)». [Рекомендації щодо утеплення, 2024–2025 рр.]

Мене звати Валентина, мені виповнилось 73 роки. Я живу в Стецьківці, невеликому селі, яке оточують поля та ліси, всього за 50 км від російського кордону, поблизу м. Суми. У молоді роки я працювала на заводі в сусідньому місті – це була постійна робота, яка допомагала нам з чоловіком виховувати дітей. Але ті дні давно скінчились.

Зараз я на пенсії, живу сама; мій чоловік помер багато років тому, а мої діти поїхали з села в пошуках роботи. Для тих, хто живе біля лінії фронту, знайти стабільну роботу майже неможливо. Багато підприємств закрились, а місцева економіка зруйнована, тому людям важко зводити кінці з кінцями.

У мене артрит, який ускладнює повсякденне життя, особливо в холодні зимові місяці. Скутість та біль не дають рубати дрова та переносити важкі вантажі. Раніше я про це особливо не замислювалась – завжди вміла впоратись. Справи, які колись були звичайними, як-от підготовка до зими, стали виснажливими.

ТРУДНОЩІ ЗИМОВОГО ПЕРІОДУ БІЛЯ ЛІНІЇ ФРОНТУ

Війна зробила непередбачуваним геть усе. Постійні обстріли, магазини закриті, а пенсій ледь вистачає, адже ціни стрімко зростають. У нашому селі немає ані банку, ані супермаркету, лише пошта працює дві години на тиждень. Щоб зняти гроші, я їду до міста, чекаю в черзі та сподіваюся, коли дійде моя черга, та хвилююся чи вистачить на мене готівки. Справи, на які раніше потрібні були хвилини, тепер вимагають планування, терпіння та певної удачі.

Раніше зима була важкою, проте їй можна було дати раду. Ми купували газ заздалегідь за доступною ціною, щоб нам вистачило на холодні місяці. Зараз, коли ціни та вартість доставки стрімко зростають, дрова – це єдиний доступний нам варіант. Якщо пройти селом, то з кожного димаря димить, бо люди повернулися до дров: рубають та складають поліна, щоб не замерзнути.

Може ви думаєте, що якщо мешкаєш біля лісу, то маєш дрова, проте це вже не так. У лісах повно нерозірваних мін та боеприпасів, тому заготовляти дрова стало небезпечно. Крім того, сили оборони побудували в лісах поблизу лінії фронту укріплення, що також обмежило доступ до деревини. Люди вже не мають змоги там заготовляти дрова.

«Це така болячка стала, хоч і у лісі живеш. [...] Так дійде, і правда, до того, що будуть шлагбауми кругом, а малини чи чогось вже і не можна і повітрям подихати в ліс не зайдеш. Реально, так важко».²⁵

Деколи вночі, коли здалеку лунає обстріл, я думаю, чи я переживу цю зиму. Але наша громада тримається разом – сусіди складають дрова, купують гуртом, щоб зменшити витрати, і діляться чим можуть: ковдрами, їжею, теплим одягом. Українські неурядові організації стали нашим рятівниками. Вони не сторонні люди, які пропонують тимчасову допомогу, вони – наші. Коли будинки були пошкоджені, вони приходили так само швидко, як і сільський голова – іноді навіть швидше – і закривали розбиті вікна, посилювали теплоізоляцію та надавали притулок тим, кому найважче.

ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ГРОШОВУ ДОПОМОГУ

Оскільки електрику в нас часто відключають, дрова користуються великим попитом, тож багато з нас уже влітку переймався через зиму. Тоді я вперше почула, як сусіди пошепки говорять про програми грошової допомоги. Українські та міжнародні гуманітарні організації пропонували гроші саме на оплату палива, як-от дров, вугілля чи газу.

Спочатку люди були налаштовані скептично. Ніхто не звик отримувати допомогу у вигляді грошей і раніше, коли пропонували допомогу готівкою, це часто було шахрайством.

«Нас завели в зону бойових дій нещодавно і люди не отримували допомоги такої. Якщо і пропонували, то шахраї або ще хтось. Знаєте, різні є».²⁶

З наближенням осені окремі представники української громадської організації ходили від дверей до дверей, щоб долучити всіх, і поступово все більше людей почали довіряти цій програмі. Я ще не знала, чи ця допомога справжня, тож вирішила навідатись до нашого сільського голови, щоб його спитати. Для багатьох із нас він – перший, до кого ми звернулися за інформацією та порадою; він став нашим безпосереднім виходом на гуманітарні організації. Сільський голова мене заспокоїв, пояснивши, як працює грошова допомога та хто має

²⁵ Це слова літньої жінки з прифронтової сільської громади Сумської області.

²⁶ Це слова жінки із сільської громади Сумської області.

право її отримати. Він тісно співпрацював з гуманітарними організаціями, складаючи списки нужденних – таких пенсіонерів, як я, людей із інвалідністю та сімей, чиї будинки постраждали від обстрілів. Якби не він, може я б навіть не знала, з чого треба починати.

ПОДАННЯ ЗАЯВКИ НА ОТРИМАННЯ ДОПОМОГИ

Щойно я дізналась, що маю право на допомогу, я мала вирішити ще одну проблему: треба було зібрати потрібні документи. Щоб отримати виплату, мені треба було підтвердити свою особу, місце проживання та фінансовий стан. Для пенсіонерки це означає отримання довідки про доходи в пенсійному фонді. Може, для молоді, які можуть отримати документи через урядовий портал Дія це й легко.²⁷ Проте для мене та для багатьох інших пенсіонерів мого віку це було неможливо. Навіть пенсіонери, які мають смартфони, часто не знали, як орієнтуватися в цій системі. Для мене єдиний вихід – їхати до Сум, щоб отримати довідку особисто. Поїздка була важкою – біля урядових будівель довгі черги рухались зі швидкістю равлика. Кожну людину обслуговували індивідуально, тому очікування розтягувалося на години. Саме тоді, коли здавалося, що все вийде, завили сирени повітряної тривоги, всі, хто стояв в черзі, змушені були шукати сховище, а потім повернутися і чекати знову.

«Виявляється, що довідка про доходи – це найскладніше, бо ті [інші] документи в тебе вдома».²⁸

Оскільки я мешкаю сама, мені також потрібна була довідка про склад сім'ї від місцевої адміністрації. Щоб отримати її, як і решту довідок, треба було подолати бюрократичні перепони та безкінечне очікування. Для інших учасників програми цей процес був таким же складним. Людям з інвалідністю треба було взяти медичну довідку, а тим, у кого будинки зазнали пошкоджень, треба було отримати офіційну експертну оцінку.

Зібравши всі документи, я попрямувала до приміщення сільської ради, де українська гуманітарна організація приймала заявки на отримання допомоги. Там персонал поставився до нас з повагою та терпінням, та допоміг нам пройти всі етапи процесу реєстрації. Нам пояснили, як заповнити форми, та допомогли надати наші банківські реквізити для отримання грошового переказу.

«Ну для людей мабуть оці IBAN [були незрозумілими], то на карту і треба був розрахунковий рахунок. У кого є Приват24 на телефоні [ті знали], а в кого немає. Хто пенсію отримує в Ощадбанку і для них IBAN – це треба пояснити».²⁹

Потім я почала чекати. Дехто отримав СМС-ку протягом тижня; інші чекали довше. Невизначеність нікуди не поділась. Нікому не казали: «Ви точно пройшли відбір»; лише «Вашу заявку отримано, тепер зачекайте».

СВОЕЧАСНІСТЬ НАДАННЯ ГРОШОВОЇ ДОПОМОГИ

Коли наприкінці жовтня кошти нарешті надійшли на мій банківський рахунок, я відчула неймовірне полегшення. Для тих, хто не мав банківських карток, ще однією проблемою стало отримати готівку через Укрпошту. Оскільки поштові відділення працюють лише раз на тиждень, затримки були неминучими, що ще більше посилювало невизначеність.

Проте, незважаючи на перешкоди, грошова підтримка була варта, щоб докласти зусилля. Я отримала 21 тис. грн (489 євро) – достатньо, щоб зробити запас дров на зиму. Я витратила кошти на дрова і купила також трохи газу для приготування їжі – речі першої необхідності, які зробили мій дім придатним для проживання в люту холоднечу. Я отримала гроші наприкінці жовтня і мала

²⁷ Цифровий портал Дія, який запрацював у 2020 р. завдяки зусиллям Міністерства цифрової трансформації, допомагає громадянам отримати доступ до державних послуг у цифровому форматі. Він надає електронні версії документів, таких як паспорти та водійські права, а також послуги, такі як реєстрація бізнесу, подання податкової декларації та оформлення соціальних виплат. Під час війни до платформи були додані функції для звітування про пошкодження майна, подання заявки на фінансову допомогу та надання ВПО доступу до наявних ресурсів.

²⁸ Це слова жінки з прифронтової сільської громади Сумської області.

²⁹ Це слова літньої жінки з прифронтової сільської громади Сумської області.

достатньо часу на те, щоб закупити дрова до того, як ціни та попит почали різко зростати. Сусідці, яка отримала гроші через кілька тижнів після мене, у листопаді, не так пощастило – на той час постачальники закінчувалися, а ціни підскочили так, що вона нічого не змогла собі дозволити купити.

Ціна була не єдиною проблемою – знайти дрова взагалі стало важче. Оскільки через війну газ став надто дорогим, все більше прифронтових сіл перейшли на опалення дровами, що створило повсюдний дефіцит. Щоб не чекати на поставку тижнями, у мене було два варіанти: поїхати подалі або замовити доставку з більш віддалених місць. Я обрала доставку, проте виявилось, що знайти вільного водія дуже важко через великий попит на вантажні доставки. Доставка також коштувала багато, адже зростання цін на паливе підвищило ціну перевезень. На це пішла значна частина моєї грошової допомоги, тож мені залишилось менше грошей на купівлю власне дров. Мені довелося компенсувати нестачу грошей із власної кишені, що зменшило мій і без цього обмежений бюджет на їжу та ліки.

Крім того, оплатити доставку також було непросто. У нашій області єдиний варіант оплати – це готівка, картки не приймаються. Тож я мала переконатись, що маю на руках достатньо готівки, для чого треба було ще раз їхати до міста.

Я багато про це думаю – якби ми отримали кошти раніше, можливо, влітку, я могла б підготуватись краще. Дрова тоді дешевші, а закупівлю легше спланувати до початку ажіотажу. Я знаю, що гуманітарні організації роблять усе можливе, але час має велике значення.

УЧАСТЬ У ПРИЙНЯТТІ РІШЕНЬ

Я не мала безпосереднього впливу на те, як була розроблена програма грошової допомоги, але для мене важливою була свобода рішення, як саме витратити отримані гроші. У минулому деякі організації надавали натуральну допомогу, проте якість отриманої деревини часто була низькою. Наприклад, обіцяють тверді породи, але натомість привозять липу чи сосну. Липова кора трохи схожа на дубову – мабуть, думали, що ми не помітимо. На мою думку, кращим рішенням стало замінити таку допомогу грошовою.

Тим не менш, було б доцільно порадитись із нами перед тим, як починати таку програму. Дехто з моїх сусідів отримав гроші на дрова, але вікна у них були вибиті через обстріли.

«Ми потребували тих вікон, бо повилітали і дверей. А вийшло, що нам тут ось, ну дали на дрова. А може дійсно мені ті дрова не треба були, а за тих вікон в мене зуби на полиці лежали. Бо одне тільки вікно 6 тисяч (130 євро)».³⁰

³⁰ Це слова жінки із прифронтової сільської громади Сумської області.

Також незрозуміло було те, що, хоча нам сказали, що гроші можна використовувати лише на паливо, ніхто так і не приїхав, щоб перевірити наші квитанції. Це навело мене на думку, чи могли б мої сусіди використати готівку на інші термінові потреби.

На щастя, місцеві лідери та представники громадських організацій стали нашим рупором та повідомили наші відгуки організаціям, які надавали грошову допомогу, щоб ті врахували наші потреби. Я вдячна їм за те, що допомогли нам відчувати, що нас помітили та зрозуміли. Сільський голова та члени сільради тісно співпрацювали з гуманітарними організаціями, створюючи списки жителів, у яких є потреба в допомозі, і забезпечуючи надходження важливої інформації до тих, хто її найбільше потребує. Коли міцної довіри до гуманітарних організацій ще не було, усвідомлення, що допомога координується знайомими місцевими особами, заспокоювало. Перш за все, вони прислухалися до наших занепокоєнь, щодо високих витрат на доставку дров, труднощів зі зняттям готівки та невизначеності щодо критеріїв відбору. Ці питання вони адресували гуманітарним організаціям. Навіть якщо через те, що ця програма передбачала одноразову допомогу, зробити вдалось небагато, присутність таких організацій була нагадуванням, що ми не залишились наодинці в такі непевні часи.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО МАЙБУТНІХ ПРОГРАМ

Розмірковуючи про цей досвід, я відчуваю величезне почуття вдячності за отриману допомогу. Без неї я справді не знаю, як би ми пережили зиму. Однак, коли я думаю про те, що можна було б покращити, маю кілька думок.

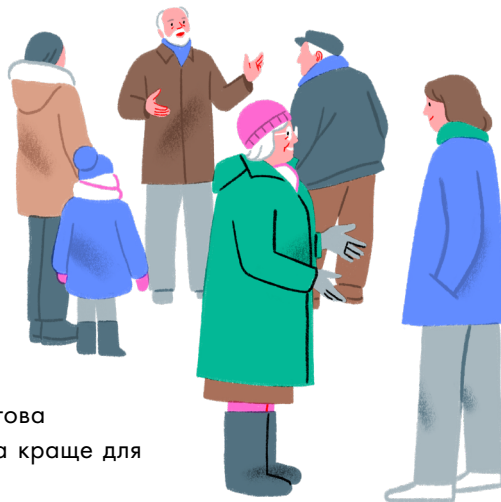
Якби я могла поговорити безпосередньо з тими, хто відповідає за організацію цих програм, я б закликала їх зауважити, коли саме вони надають свою грошову підтримку. Отримання грошової допомоги влітку значно полегшило б планування на зимові місяці. Тоді дрова доступніші, і це дозволило б купити їх до того, як справді настануть холоди.

Для людей похилого віку, таких як я, важливо спростити процес. Мобільні групи, які могли б приїхати та допомогти з реєстрацією або з прийняттям цифрових копій документів значно зменшили б стрес, який ми часто відчуваємо.

Один із найцінніших уроків, які я засвоїла цієї зими, — сила громади. У моєму селі ми зібралися разом, щоб поділитись ресурсами та думками, щоб підтримати один одного. Програми, які сприяють такій взаємодопомозі, наприклад гуртова закупівля дров або спільна доставка, можуть змінити світ на краще для всіх нас.

Хоча працівники гуманітарних програм виявляли співчуття та підтримку, нам могли б надати і більше можливостей висловити свої потреби безпосередньо таким працівникам. Залучення нас до процесу планування гарантує, що допомога, яку ми отримуємо, забезпечить саме те, що нам потрібно.

Якщо прислухатись до таких розповідей, як моя, ми можемо зробити ці програми ще більш дієвими. Разом ми можемо розвивати нашу стійкість, поступово вибудовуючи солідарність.

Розповідь Василя та Лариси

Вступ

За оцінками Міністерства у справах ветеранів, після війни статус ветеранів отримають до 6 млн. українців.³¹ Кількість ветеранів може досягти майже 15% загальної кількості населення. Незважаючи на те, що кількість ветеранів зростає, обсяги гуманітарної допомоги, призначеної безпосередньо для колишніх учасників бойових дій, залишаються обмеженими, ймовірно, через занепокоєння щодо забезпечення принципу нейтральності гуманітарних організацій.

Перед мобілізацією значна частина українських військових мала цивільні професії, тож після повернення їм потрібні будуть нові робочі місця. Велика кількість ветеранів отримала поранення або захворювання, безпосередньо пов'язані з проходженням військової служби, тож вони стикаються зі значними проблемами під час своєї реінтеграції на ринку праці, адже їм важко забезпечити підтримку своєму психічному здоров'ю та регулярні засоби для забезпечення існування.³²

Щоб дослідити ці виклики, ми провели фокус-групу у м. Львів, в який взяла участь троє колишніх учасників бойових дій, які після поранень отримали грошову допомогу від пілотної гуманітарної програми³³, та троє членів їхніх родин. Учасники програми отримали 32.400 грн. (приблизно 715 євро) грошової допомоги – суму, розраховану на дев'ять місяців, відповідно до середнього часу між отриманням поранення та наданням пільг соціального захисту. Їхній досвід допоміг створити наведену нижче оповідь, яка відображає їхні спільні проблеми та погляди на фінансову допомогу, реабілітацію та соціальну реінтеграцію після військової служби.

Ключові моменти

- Грошової гуманітарної допомоги, спрямованої безпосередньо на ветеранів війни та колишніх учасників бойових дій, недостатньо; також спостерігається брак надійних офіційних шляхів доступу до інформації про наявні програми. Це становить особливу проблему з огляду на практику шахрайства, спрямованого на військових та ветеранів: люди неохоче довіряють неофіційним джерелам інформації.
- Реєстрацією займалася третя сторона, що зменшило навантаження на отримувачів грошової допомоги. Кошти були перераховані банківським переказом, швидко та якісно.
- Грошова допомога, яка була надана негайно та вчасно, забезпечила надважливу підтримку: адже для отримання доступу до державних пільг колишні учасники бойових дій зазвичай мають пройти тривалі бюрократичні процедури.
- Отримана грошовим переказом сума надала можливість суттєво адаптувати помешкання, наприклад зробити його безбар'єрним, але її виявилось недостатньо для покриття більших фінансових витрат або підтримки довгострокової реінтеграції.
- Найбільші занепокоєння ветеранів виходять за межі отримання негайної фінансової допомоги. Невирішеними залишаються такі питання, як довгострокове медичне обслуговування, психологічна підтримка та доступ до ринку праці. Для забезпечення успішної реінтеграції потрібна більша ретельність, комплексна та стала підтримка.

Василь

Вік: 42

Поточне місце знаходження:

Компаніївка, Кіровоградська область

Статус переміщення:

не переміщений

Домогосподарство: **колишній учасник бойових дій, живе з дружиною та двома дітьми**

Отримана допомога:

грошова допомога на реінтеграцію у зв'язку з участю в бойових діях / 32 400 грн (715 євро)

Лариса

Вік: 65

Статус переміщення:

не переміщена

Домогосподарство:

мати Василя

³¹ «Number of Ukrainian veterans will increase to 5-6 million after war» | Ukrainska Pravda [Після війни кількість українських ветеранів збільшиться до 5-6 мільйонів | Українська правда]

³² МОМ. листопад 2023 р. «The social reintegration of veterans in Ukraine». [Соціальна реінтеграція ветеранів в Україні].

³³ Оскільки гуманітарна допомога рідко спрямована на конкретні потреби колишніх учасників бойових дій, дослідницька група доклала великих зусиль, щоб знайти відповідних учасників. Крім того, через хуртовину окремі учасники з ампутаціями були змушені в останню хвилину відмовитись від участі в семінарі, що спричинило низьку явку.

Мене звати Василь, мені 42 роки. Я народився і виріс у селі, якому я залишався вірний все своє життя: це село Компаніївка Кіровоградської області, центр України. До повномасштабного вторгнення моє життя було простим: я жив у маленькому будиночку разом із дружиною Оленою та нашими двома дітьми, сином і донькою. Я працював водієм вантажівки, мав постійний дохід, для утримання сім'ї. Олена доглядала за дітьми дома.

Наше село небагате – лікарні немає, лише маленька амбулаторія, надійного громадського транспорту теж немає. Без машини дістатися куди-небудь майже неможливо. Але це був мій дім, і я ніколи не думав, що мені доведеться піти з нього на війну.

Лариса: Мене звати Лариса, мені 65 років, я мама Василя. Я досі живу в тому ж самому селі і в тій самій хаті, де я виховувала Василя, в Кіровоградській області. Я живу у будинку сама, але я незалежна, хоча я й старію, а набуті роки не допомагають з хатніми справами. Василь, мій син, завжди допомагав мені, коли міг. Моє життя ніколи не було легким, але воно було стабільним. Наша родина була великою: ми мали землю, яку обробляли, тварин, яких треба було доглядати, і будинок, який завжди потребував ремонту.

ВСТУП ДО ВІЙСЬКА

У березні 2022 р. я вирішив піти у військо добровольцем. Не те, щоб я це планував або колись собі уявляв, у нас родина не військова; проте війна все змінила. Дивитись новини, чути про руйнування та загибель – неможливо було просто сидіти і нічого не робити. Моя дружина Олена не намагалася мене зупинити, вона знала, що я вже прийняв рішення. Вона лише кивнула, стримуючи сльози. Я пообіцяв їй, що скоро повернуся, все буде добре. І я в це вірив.

Я досі пам'ятаю перший день у центрі комплектування. Я озирнувся навколо і побачив таких, як я, звичайних чоловіків і жінок, які зупинили своє звичайне життя, щоб боротися. Я не знав, у що я влажу, але я знав, чому я там. Ми всі це знали. Йшлося про щось більше, ніж ми самі, – про наш дім, наш народ, наше майбутнє.

Лариса: Мій син у 2022 р. пішов до лав добровольцем. Він мені не сказав, тому що знав, що я спробую його зупинити. Два роки ми майже не розмовляли – лише короткі повідомлення, кілька слів від нього, щоб я знала, що він живий. Коли він пішов, на мене багато навалилось. Його дружині довелося вчитися водити машину, щоб вона могла їздити із села на роботу. Це означало, що я мала подбати про все інше – обробляти поля, носити воду, ремонтувати будинок і стежити, щоб для всіх нас на столі була їжа. Кожен день був виснажливим, але я не зупинялась, кажучи собі, що це тимчасово, що він повернеться.

«У нас була домовленість, якщо присилаєш 2 плюсика, то нормально, якщо плюсика немає або один плюсик, значить щось там трапилось. І так кожен ранок перевіряєш спочатку чи є плюсик в повідомленні і далі день проживаєш або хоча б дві галочки в повідомленні, що прочитано, що повідомлення дійшло. А вже як був час, то відписував щось коротке зазвичай».³⁴

Потім одного ранку мені подзвонили. Я збрала сумку і поїхала до лікарні в Київ. Коли я побачив його в цьому ліжку, без руки та ноги, щось у мені всередині розбилося. Але я не плакала. Я не могла. Я сіла біля нього, взяв його за руку і сказала: «Ти живий. Ось що важливо». Але в глибині душі я знала, що наша битва лише почалась.

Я прокинувся в лікарні в м. Харків. Мені сказали, що мені пощастило залишитися живим, але я не відчував, що мені пощастило. Я не міг перестати відтворювати момент вибуху в своїй голові, і все здавалося порожнім. Лікарня була простою, забезпечували лише найпростіші потреби – без додаткових послуг, без справжнього комфорту, лише щоб вижити. Приходили волонтери,³⁵ принесли одяг, ковдру та ліки – речі, про які я ніколи не думав, що вони мені знадобляться, але раптом я не міг уявити, як без них жити далі. Їхня доброта була моїм порятунком, навіть якщо цього було недостатньо, щоб зібрати мене до купи.

Різниця між колишніми учасниками бойових дій і ветеранами

Колишні учасники бойових дій — це поранені військові, які мають дійсний статус військовослужбовця та, як правило, очікують на офіційне звільнення. Їм присвоюється такий статус після отримання ними листка непрацездатності (МСЕК).³⁶ З іншого боку, ветерани — це ті, чиї військові обов'язки офіційно закінчилися, що надає їм доступ до пільг і систем підтримки. Ця різниця створює розрив у наданні соціального забезпечення, в результаті чого багато колишніх учасників бойових дій, які очікують на звільнення з служби, залишаються без необхідної допомоги.

³⁴ Слова матері колишнього учасника бойових дій із Запорізької області.

³⁵ Серед волонтерів, які підтримують українських військових та колишніх учасників бойових дій, є цивільні активісти, ветерани та неформальні громадські групи, які надають матеріально-технічну допомогу, підтримку з ліками та медичну підтримку, психологічну та юридичну допомогу та послуги соціальної реінтеграції. Ці волонтери діють самостійно або через НУО, ініціативи зі збору коштів та громадські мережі, і вони відіграють вирішальну роль у забезпеченні оборони та адаптації після військової служби.

³⁶ Медико-соціальна експертна комісія (МСЕК) – державний орган, до компетенції якого входить визначення стану інвалідності та ступеня функціональних розладів, встановлення права на соціальні виплати та програми реабілітації.

Потім мене перевезли до лікарні в Київ. Атмосфера була інша – якось тепліша. Волонтери зустріли мене продуктами, надали засоби гігієни та навіть електровізок. Їхня підтримка була не просто практичною; вона відчувалась на особистому рівні. Саме в Києві в голові в мене почало прояснюватися, і найменші, найдивніші речі знову набули для мене значення – наприклад, мені аж кортіло з'їсти тарілку шашлика чи повну миску морозива. Вперше я хотів не просто вижити. Я хотів знову відчути себе людиною.

Але коли мені сказали, що мені потрібен протез, мене наче вдарило: я ніколи не повернуся до свого старого життя. Я більше ніколи не буду водити вантажівку, ніколи не буду тим самим чоловіком чи батьком, яким був раніше. Я думав про свою дружину, про дітей. Чи зможуть мене таким хоча б впізнати? Я не бачив їх після поранення. Я не знав, що вони скажуть, коли нарешті мене побачать – чи мої діти будуть дивитися на мене зі страхом, з жалем.

«Це жахливо. Страшно, що ти виростила дитину, здорову, з руками і ногами, а потім відбувається отаке. Це неможливо збагнути. Але ти намагаєшся відкинути ці думки, не думати про це. Дивишся на нього і бачиш, що він живий – це все, що важливо».³⁷

Лариса

Мене виписали з лікарні та перевели до реабілітаційного центру у Львові. Коли я вперше примінив свій протез, наданий державним реабілітаційним центром, я знову відчув себе дитиною, яка вчиться ходити – хитаючись, незграбно, невпевнено. Справа була не лише у фізичній боротьбі, а й в психологічній боротьбі за адаптацію до нової реальності. Персонал був добрим і робив усе можливе, щоб підтримати мене, але вони могли забезпечити далеко не все. Тоді соціальний працівник познайомив мене з представниками центру SuperHumans. Вони пояснили, що цей центр спеціалізується на сучасному протезуванні та реабілітації та може дати мені ресурси, необхідні для справжнього відновлення незалежності. Спочатку вагався – ще одне нове місце, після Харкова, Києва, львівського реабілітаційного центру. Переїзди завжди залишали відчуття, ніби все знову починається з початку, вони нищили ту маленьку стабільність, яку я мав, але зрештою я погодився: Я чув гарні відгуки про більш просунуті протези, які зазвичай коштують неймовірні гроші. Здавалось, що безкоштовний доступ до цієї послуги – це можливість, якою потрібно скористатися.

«Нам [його дружині та мені] довелося переїхати до незнайомого міста, де ми нікого не знали; потрібно було знайти житло поруч із дорогою людиною... Ми зробили стільки помилок. Щоб швидко влаштуватись, ми орендували якесь помешкання, яке тільки змогли знайти, але потім зрозуміли, що ми живемо в якійсь дірі. І ми платили за тимчасове житло... Нам довелося чекати добу, поки звільнилася квартира».³⁸

Лариса

У центрі SuperHumans зі мною тісно співпрацювали, щоб зробити процес максимально бездоганим. Вони знімали мої рухи на відео, аналізували, як я ходжу, і одразу визначали, що я роблю не так, які групи м'язів потребують зміцнення. Важливою була кожна деталь: якщо протез стопи хоч трохи

Громадянське суспільство підтримує ветеранів

Українські благодійники та громадянське суспільство докладають значних зусиль для підтримки людей, які безпосередньо постраждали від війни, таких як ветерани, колишні учасники бойових дій та цивільні особи, які отримали важкі поранення внаслідок повномасштабного вторгнення. У Міністерстві охорони здоров'я заявили, що на прифронтових територіях повністю зруйновано понад 100 медичних закладів; внаслідок війни втратили кінцівки понад 50 тис. дорослих і дітей.

Центр SuperHumans є однією з ініціатив, які спеціалізуються на лікуванні та реабілітації постраждалих від війни; при цьому всі послуги в центрі надаються пацієнтам безкоштовно. Діяльність Центру фінансують донори та партнери. Перший центр SuperHumans відкрили у квітні 2023 р. неподалік від м. Львів.³⁹

³⁷ Слова матері колишнього учасника бойових дій із Полтавської області.

³⁸ Слова матері колишнього учасника бойових дій із Дніпропетровської області.

³⁹ Більш докладну інформацію див.: «Організації громадянського суспільства, які працюють у ветеранській сфері 2023».

збивався, вони регулювали його на місці; якщо здавалось, що пружини в коліні розташовані не зовсім правильно, вони налаштовували їх, поки все не підійшло ідеально.

ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ГРОШОВУ ДОПОМОГУ

Після поранення гроші швидко стали питанням, яке турбувало мене найбільше. Спочатку я ще отримував зарплату військового, але з перервами – були затримки в оформленні, неоплачуваний лікарняний, почали накопичуватись непогашені борги. Я взяв кредит, щоб покрити витрати на освіту моїх дітей – мій дочці потрібен був ноутбук для школи – і основні витрати на домашнє

господарство, але чіткого графіка, коли мені надійдуть виплати по інвалідності чи бойові виплати, не було. Напруга швидко зростала.⁴⁰ Кожен день для мене став спробою звести кінці з кінцями, без будь-якої можливості підстрахуватись. Моя дружина Олена не працювала; вона повний робочий день доглядала мене та дітей. Це означало, що у нас не було стабільного доходу, і всі витрати – на ліки, ремонт будинку, навіть на одяг для лікарні, як-от футболки та капці – стали важким тягарем.

Тривалий час я навіть не знав, на яку матеріальну допомогу я маю право. Мені ніхто не пояснював, і я не мав сил шукати цю інформацію. Лише коли я був у реабілітаційному центрі, соціальний працівник⁴¹ повідомив мені, що, можливо, я маю право на участь в гуманітарній програмі Міжнародного комітету порятунку (IRC), спрямованій на забезпечення допомоги особам, котрі отримали травми внаслідок бойових дій, поки вони очікують підтвердження своєї інвалідності та статусу ветерана. Загальна сума допомоги становила 32.400 грн. (715 євро). Це було небагато, особливо враховуючи те, як зросли ціни та як мало підтримки я отримав до цього моменту, та я подумав: «А чому б і ні?»

Державні виплати колишнім учасникам бойових дій, які зазнали поранень⁴²

Військове грошове забезпечення

Під час реабілітації пораненим бійцям виплачується звичайна військова зарплата.

Пенсії з інвалідності

Звичайні пенсії з військової інвалідності обчислюються з урахуванням тяжкості інвалідності та вислуги. Додаткова компенсація надається, якщо інвалідність була спричинена бойовими діями. Якщо військовослужбовець/виця отримав/ла поранення, яке не призвело до набуття офіційної інвалідності, але суттєво знизило працездатність, він/вона має право на отримання 211.960 грн. (4.690 євро).

Ветерани, які отримали право на виплату стандартної пенсії за вислугу років, продовжать отримувати допомогу з інвалідності, якщо їхній статус буде підтверджено медико-соціальною експертною комісією (МСЕК).

⁴⁰ Зростає усвідомлення значного розриву між моментом, коли цивільна особа або учасник бойових дій зазнає поранення внаслідок бойових дій, і моментом успішного включення до відповідних програм соціального захисту. Див. Ініціатива технічної допомоги PeReHID. «Звіт за 100 днів».

⁴¹ Те, що в цій розповіді зробив для Сергія соціальний працівник, для багатьох інших часто робить патронажна служба. Патронажні служби працюють окремо від надання ширшої гуманітарної допомоги, і вони відіграють вирішальну роль у підтримці тих, хто постраждав внаслідок бойових дій. Патронажні служби працюють з конкретними військовими підрозділами, водночас це окремі благодійні установи. Ці служби надають підтримку сім'ям загиблих воїнів, поранених ветеранів, військовополонених та тих, хто пропав безвісти. Вони забезпечують медичну та юридичну допомогу. У багатьох військових частинах є патронажна служба, часто зареєстрована як благодійна організація, якою керують колишні учасники бойових дій, члени їхніх родин та волонтери..

⁴² Детальна інформація розміщена на офіційному сайті Міністерства оборони в розділі «Соціальне забезпечення та підтримка військовослужбовців та членів їхніх сімей».

Крім того, військовослужбовці, які одужують після важких бойових поранень, мають право на отримання 100 тис. грн (2.212 євро) протягом реабілітаційного періоду під час проходження військової служби, що підтверджується висновком ВЛК.⁴³

Підтримка від місцевих громад

Місцева влада та обласні державні адміністрації в Україні запровадили різноманітні ініціативи надання грошової підтримки для ветеранів і колишніх учасників бойових дій, як доповнення до програм національного рівня. Такі регіональні програми розроблені для вирішення конкретних потреб громади та часто доповнюють програми національного рівня. Наприклад, Київська міська рада затвердила надання одноразової грошової допомоги у розмірі 45 тис. грн. (995 євро) для ветеранів-київчан, які зазнали поранень в зоні ведення активних бойових дій. Однак у громадах з меншими бюджетами такі виплати можуть бути значно меншими або взагалі відсутніми.

Процес подання заявки був на подив простий – надто простий. Мені не потрібно було заповнювати форми чи надавати стоси документів. Я лише дав згоду, а решту зробив соціальний працівник, який передав мої дані міжнародній організації. Спочатку я вагався; я чув про шахрайські схеми, які обманюють ветеранів, але я довіряв соціальному працівнику, тож зрештою погодився.

Через кілька тижнів мені хтось зателефонував — я навіть не був впевнений, хто саме, — перевіряв мої дані та переконався, що я ще не отримав допомоги від іншої організації. Через два тижні після цього телефонного дзвінка гроші були на моєму рахунку. І вони надійшли дуже вчасно, у нас потроху закінчувалися наші власні накопичення.

«Гроші надійшли дуже вчасно. Грошова допомога надійшла якраз перед тим, як у мене закінчилися заощадження, оскільки моя пенсія ще не була оформлена, а я продовжував витратити гроші».⁴⁴

ВИКОРИСТАННЯ ДОПОМОГИ

Через кілька днів, коли мене відпустили з реабілітаційного центру додому, мені подзвонили з гуманітарної організації, перевірили, чи надійшла грошова допомога і чи все гаразд. Я коротко підтвердив її отримання в Telegram-чаті, це було дуже просто. Я вважаю, що це важлива форма підтвердження, вона надає впевненість, що грошову підтримку отримали ті, хто її потребував.

Побачити, як надійшла реальна грошова допомога було таким полегшенням – але що робити з 32.400 грн. (715 євро), коли потрібно перебудувати все життя?

Ми мали право вільно використовувати кошти на свій розсуд. І я вирішив почати з ванної кімнати – замінити ванну душовою кабіною, якою я міг би безпечно користуватися сам. Ми додали неслизьку плитку та встановили поручні вздовж стін – невеликі зміни, які так багато зробили для відновлення моєї самостійності. Мені навіть вдалося купити розкладне крісло для душі – я навіть не думав, що мені знадобиться, поки вперше не спробував тривалий час постояти.

⁴³ Військово-лікарська комісія є державним органом, який проводить медичний огляд військовозобов'язаних, військовослужбовців та тих, хто бажає звільнитись, визначає категорію придатності та надає медичні висновки для прийняття відповідного рішення.

⁴⁴ Слова колишнього учасника бойових дій із Дніпропетровської області.

Гроші закінчились швидше, ніж я завершив переобладнання свого житла. Наприклад, мені ще потрібно було відремонтувати кухню, щоб знову мати можливість самостійно готувати їжу. І у мене залишилися борги, які я наробив одразу після поранення. Також мені потрібно було сплачувати за освіту моїх дітей; і мені потрібен був автомобіль, адаптований до мого стану, тому що громадського транспорту в нашому селі не було, і без автівки навіть до магазину не дістанешся. І крім усього цього, я все ще не мав як реально заробляти на життя.

Лариса: Повернення Василя додому було важким. Його поранення змінило для нашої родини геть усе. Будинок був той самий, проте він вже не вміщав нічого, що нам було потрібно для життя. Нам довелося все перебудувати – починаючи з того, щоб зробити дім безбар'єрним. Довелося прибрати сходи, переобладнати кухню, перебудувати ванну кімнату.

Олена, його дружина, до війни не працювала поза домом, але раптом вона стала його головною піклувальницею. Вона бралась за все – допомагала йому рухатися, займалася його медичними потребами, давала раду хатнім справам – і водночас виховувала їхніх двох маленьких дітей. Їй було нелегко. Я бачила по очах, що вона виснажена, хоча вона рідко скаржилася

«Діти – це окрема історія... Вони ніби розуміють, але розмови у нас якісь напружені. Вони насправді не знають, як до мене зараз підійти».⁴⁵

Лариса: Я намагалась допомогти, як тільки могла. Я взялася готувати, прибирати, доглядати за дітьми, коли Олена мала зосередитися на Василеві, і залишалася з ним у реабілітаційному центрі. Я знала, що їй потрібна підтримка, але я також розуміла, що більше зробити мені не по силах. Ми всі намагалися пристосуватися, але здавалося, що ми постійно на крок позаду.

Тим часом решта моїх родичів трималася на відстані. Дехто боявся – боявся того, що сталося з Василем, боявся не знайти, що сказати, не знати, як поводитись. У нашому селі люди не звикли бачити таких, як він – поранених, які важко пристосовуються до нового життя. Здавалось, вони не знають, як з ним спілкуватися, тому просто уникали нас. Така ізоляція була для нас неочікуваною.

А потім ще – гроші. Військо все ще не виплатило йому багатомісячну компенсацію, а для того, щоб оформити державну допомогу, знадобилась ціла вічність. Несподівана гуманітарна грошова допомога стала в нагоді, але її було недостатньо. Нам потрібно було більше – краща інфраструктура, належна довгострокова реабілітація, реальні можливості працевлаштування.

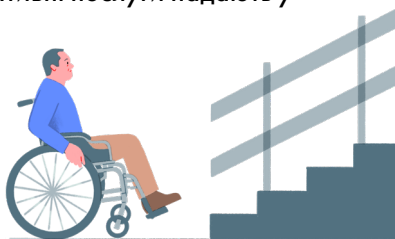
«Треба звертати увагу на проблеми людей. Потреби видно – це ж очевидно. Взяти, наприклад, дороги. Як може пересуватись людина в інвалідному візку, коли асфальту немає? Хоча б дороги заасфальтуйте».⁴⁶

⁴⁵ Слова колишнього учасника бойових дій із Дніпропетровської області.

⁴⁶ Слова матері колишнього учасника бойових дій із Дніпропетровської області.

Повернутися з війни з пораненням – це битва сама по собі. Життя в такому маленькому селі, як моє, лише ускладнює проблему. У великих містах прогрес очевидний: громадські місця, транспорт та інфраструктура зараз проєктуються із урахуванням принципів безбар'єрності. Але за межами міських центрів реальність кардинально інша. Зміни відбуваються, але дуже повільно, часто змушуючи тих, хто цього потребує, проходити важкий процес адаптації. Найчастіше ці зміни доводиться просувати окремим особам.

«Якщо ви живете в малому містечку, там немає ніякої інфраструктури – ані пандусів, ані зручних переходів, нічого. Зараз ці [інфраструктурні] зміни відбуваються дуже повільно. Для великих міст інклюзивність є пріоритетом, проте в малих містечках треба боротися за кожне покращення – стукати в двері, наполягати на тому, що потрібно щось зробити. Наприклад, для мого села адміністративні послуги надають у сусідньому селі. Там почали робити безбар'єрними окремі зони – наприклад, будівлю сільської ради – щоб туди могли дістатись люди в інвалідних візках або з протезами».⁴⁷

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО МАЙБУТНІХ ПРОГРАМ

Ця програма не стала рішенням всіх моїх проблем, проте дала трохи передихнути. Я ціную те, що я отримав всю суму одразу, а не по частинах протягом певного періоду часу. Це допомогло реалізувати великі, такі необхідні зміни. Водночас я зараз бачу, наскільки гуманітарна допомога обмежена. Вона допомагає впоратись із дрібними питаннями, але не вирішує реальних проблем. Чи не краще було б надавати допомогу більш цілеспрямовано, насправді підтримати реінтеграцію – наприклад, адаптувати домівку чи навчити новій професії?

Крім того, я дізнався про програму лише через соціального працівника. Якби я не був у реабілітаційному центрі, я б ніколи про неї не дізнався. Цього, на мою думку, і бракує: немає чіткої, достовірної інформації про грошову допомогу. Ми чули про випадки шахрайських організацій, які експлуатують ветеранів, обманюють їх. Надзвичайно важливо створити централізоване, надійне джерело інформації, де поранені військові можуть отримати точну інформацію. Було б добре, якби такі програми вже запроваджувалися безпосередньо в реабілітаційних центрах, щоб соціальні працівники чи патронатні служби пояснювали варіанти можливої допомоги.

Я вдячний за підтримку, яку мені надали, проте її треба спрямувати на те, щоб допомогти людям знову стати на ноги, а не тримати їх у невизначеності. Головною метою має бути реінтеграція в цивільне життя. Але, незважаючи на державну підтримку та грошову допомогу, залишається головне питання: що буде далі з такими людьми, як я? Я досі не маю роботи, багато моїх колег-ветеранів відчувають фінансові труднощі, а деякі борються з серйозними психічними проблемами. Одноразових виплат та короткострокових рішень недостатньо – нам потрібна постійна підтримка, щоб справді перебудувати своє життя та знайти шлях в майбутнє.

Програми реінтеграції⁴⁸

Зусилля уряду щодо сприяння поверненню ветеранів до цивільного життя передбачають такі заходи:

Підтримка працевлаштування

- Програми професійного навчання, що фінансуються Міністерством соціальної політики;
- Послуги з працевлаштування з пріоритетною політикою надання робочих місць ветеранам;
- Субсидовані урядом програми працевлаштування, які стимулюють приватні компанії наймати ветеранів.

Освітні можливості

- Стипендії та гранти для отримання вищої освіти;
- Безкоштовні програми перепідготовки в партнерстві з державними університетами та технічними освітніми закладами.

⁴⁷ Слова матері колишнього учасника бойових дій із Дніпропетровської області.

⁴⁸ Докладну інформацію див. в аналітичному дослідженні Українського ветеранського фонду «Роль держави в соціальній реінтеграції ветеранів», 2024 р.

Основні висновки та рекомендації

01 Недостатня залученість одержувачів грошової допомоги зменшує результати програми

Жодного учасника програми, з якими ми розмовляли, не питали з самого початку про отриману ним/нею грошову допомогу; дуже мало учасників контактували з організаціями з надання допомоги після її отримання. Така недостатня залученість отримувачів стала перешкодою для ефективної розробки програм грошової допомоги:

- Попередні консультації могли б забезпечити надходження грошової допомоги тоді, коли вона була найбільш необхідною, узгодити її з ключовими етапами сільськогосподарського циклу або підготовкою до зими, і, таким чином, посилити її вплив.
- Колишні учасники бойових дій зазначили, що невеликі несистематичні виплати, які вони отримували від багатьох організацій, зміцнюють їхню залежність. Вони виступили за одноразову виплату в межах цільової програми забезпечення засобів існування, що сприятиме більш ефективній їхній реінтеграції.
- Одержувачі грошової допомоги на забезпечення засобів існування наголосили на необхідності залучати їх після надання такої допомоги, наприклад, до програм навчання, менторства або регулярного моніторингу, які б сприяли ефективному використанню отриманих коштів, зазначивши, що однієї лише грошової допомоги недостатньо для їхнього залучення до нових видів діяльності.

Щоб вирішити ці проблеми, організації, які надають грошову допомогу, розробили такі рекомендації:⁴⁹

Завжди розробляйте програму на підставі даних дослідження та інформації, отриманої від громад.

Щоб побудувати довіру, особисто взаємодійте з членами громади. Для того, щоб залучити до програми колишніх учасників бойових дій, побудуйте до себе довіру, працюючи з іншими колишніми учасниками бойових дій, це стане точкою входу до програм надання грошової допомоги.

Удосконалюйте механізми отримання відгуків та використовуйте їх для налаштування програм.

Регулярно контактуйте з учасниками програми грошової допомоги після отримання ними коштів та надавайте більш чітку інформацію про те, що потрібно з їхнього боку протягом процесу моніторингу (наприклад, чи потрібно буде їм надавати чеки).

⁴⁹ Рекомендації, представлені на цій сторінці, були розроблені гуманітарними організаціями, які брали участь у наших трьох семінарах, проведених у м. Київ та онлайн у лютому 2025 р. Для отримання додаткової інформації див. розділ «Методологія».

Окремі кластери можуть спрямовувати зусилля своїх партнерів щодо моніторингу програм надання грошової допомоги у певному секторі, а також ділитися засвоєними уроками та результатами моніторингу з іншими організаціями.

Надайте учасникам програм отримання грошової допомоги для забезпечення засобів існування можливість брати участь в програмах менторської підтримки та в тренінгах.

02

Надто часто буває так, що отримати інформацію про програму грошової допомоги можна лише випадково

Учасники програм грошової допомоги закликали посилити інформаційно-роз'яснювальну роботу, щоб забезпечити можливість отримати допомогу тим, хто її найбільше потребує. Коли одні учасники пропонували збільшити видимість програм у соціальних мережах та у месенджерах, зокрема у Viber та Facebook, інші наголошували на вирішальній ролі місцевої адміністрації – особливо у віддалених районах. Місцеві лідери можуть допомогти мешканцям зорієнтуватися в процесі подання заявки на отримання грошової допомоги та переконати скептично налаштованих членів громади щодо законності такої програми, оскільки багато хто побоюється, що грошова допомога є шахрайством, і через це не використовує можливість подати заявку. Колишні учасники бойових дій також наголосили на необхідності безпосереднього інформування пацієнтів лікарень та реабілітаційних центрів, щоб забезпечити підтримку тим, хто її потребує.

Щоб вирішити ці проблеми, організації, які надають грошову допомогу, пропонують такі заходи:

Систематично інформуйте населення про наявні програми грошової допомоги, зокрема про те, коли і як саме можна отримати грошову допомогу, які кваліфікаційні критерії має програма, на якому етапі розгляду перебуває їхня заявка та які причини зумовили відмову в наданні допомоги. Розробіть та надайте покрокові інструкції щодо реєстрації на участь в програмі.

Забезпечте населенню централізований доступ до інформації про всі наявні програми, наприклад, через комплексну онлайн-платформу або інформаційні центри на рівні громади. Для цього місцеві органи влади повинні мати всю необхідну інформацію про програми грошової допомоги, які реалізуються в їхньому районі.

На колективному рівні можна організувати централізовану інформаційну кампанію, щоб поінформувати мешканців про різні організації та їхні програми – наприклад, про програми забезпечення засобів існування.

Узгодьте свої підходи, зокрема, розмір суми трансфертів, які пропонуються в межах програм надання грошової підтримки у певному секторі, щоб уникнути плутанини через велику кількість постачальників допомоги.

Використовуйте різні інформаційні канали, щоб охопити всі відповідні групи населення, зокрема людей похилого віку та людей з обмеженими можливостями. Також використовуйте традиційні способи надання інформації: листівки, флаєри та гарячі лінії.

Співпрацюйте із соціальними працівниками, щоб краще поінформувати тих, кому потрібно знати про програми грошової допомоги, зокрема, маргінальні групи населення.

03

Бюрократія, затримки та організаційні питання ускладнюють доступ до грошової допомоги

Багатьом учасникам було важко зібрати всі необхідні документи – одні змушені були долати великі відстані, щоб дістатись до державних установ, інші зіткнулися із перешкодами під час отримання документів від різних організацій. За відсутності допомоги при оформленні документів учасники програми часто відчували, що лишилися на самоті. Вони закликали зробити терміни подачі заявок та документів більш гнучкими, а також запровадити мобільні групи надання підтримки для реєстрації документів. Отримання грошової допомоги стало додатковою проблемою в сільських та прифронтових районах, де можливості її отримання обмежені, спостерігається дефіцит готівки, а поштові служби працюють повільно, що призводило до тривалого очікування та затримують терміново потрібну закупівлю. Хоча учасники програм грошової допомоги визнають, що легких рішень не існує, вони пропонують почати з того, щоб за кожної наявної можливості звертатись до них щодо обговорення зручних способів отримання грошової допомоги, створити мобільні пункти надання такої допомоги та забезпечити кращу координацію з місцевими органами влади для спрощення процесу видачі грошової допомоги.

Щоб вирішити ці проблеми, організації, які надають грошову допомогу, пропонують таке:

До початку процесу реєстрації на участь у програмі отримання грошової допомоги організувати попередні виїзди до громад з метою проведення громадських консультацій.

Забезпечити різні механізми надання грошової допомоги, щоб її одержувачі могли вибрати найбільш зручний для себе спосіб.

Регулярно контролювати роботу поштової служби та банківської системи. Щоб уникнути затримок, заздалегідь повідомляти поштові відділення про більший потрібний обсяг готівки.

Забезпечити дієві механізми отримання відгуків, щоб вчасно отримувати актуальну інформацію про потенційні проблеми. Збільшити обсяг своїх особистих контактів з громадами у ключові моменти реалізації програми грошової допомоги.

Забезпечити функціонування систем перенаправлення, щоб переконатися, що представників вразливих груп населення спрямовано саме туди, де вони можуть отримати допомогу, зокрема, від урядових програми надання соціального захисту.

Наполягайте на забезпеченні достатнього доступу до грошової допомоги для колишніх учасників бойових дій.

04

Люди покладаються один на одного, і програми допомоги мають краще відбивати такий реальний стан справ

Жінки, які отримують гранти для розвитку малого бізнесу, підкреслили потребу у формуванні контактної мережі в рамках програм для обміну знаннями та взаємної підтримки. У сільській місцевості учасники побачили потенціал у колективному використанні отриманої грошової допомоги для покращення засобів свого існування – чи то шляхом об'єднання ресурсів для купівлі сільськогосподарського обладнання чи створення кооперативів для реалізації готової продукції. Водночас мешканці прифронтових громад наголосили на перевагах взаємодопомоги у забезпеченні товарами першої необхідності, наприклад організації спільних перевезень для зменшення витрат на доставку дров. Посилення таких форм співпраці завдяки розробці індивідуальних програм може підвищити їхню ефективність шляхом врахування існуючої соціальної динаміки.

Щоб вирішити ці проблеми, організації, які надають грошову допомогу, надають такі рекомендації:

Під час розробки програм надання грошової допомоги, консультуйтеся із громадами, щоб отримати можливість розвивати вже існуючі мережі підтримки та наявний потенціал. Це може означати надання цілісної підтримки, за якої різні види допомоги доповнюють один одний. Для цього, у свою чергу, потрібно покращити координацію.

Надайте учасникам програм надання грошової допомоги для забезпечення засобів існування можливість спілкуватись один з одним.

Методологія

Огляд

Користувацькі подорожі є креативним, людиноцентричним за дизайном інструментом вирішення проблем, який візуалізує взаємодію людей із продуктом або послугою, висвітлюючи потенційні способи їхньої оптимізації з точки зору користувачів. При роботі з одержувачами грошової допомоги в Україні цей інструмент дозволяє отримати цінну інформацію про особисті точки зору та життєві реалії бенефіціарів гуманітарних програм грошових переказів.

У цьому раунді ми удосконалили нашу методологію користувацьких подорожей, щоб забезпечити більш широке та автентичне викладення досвіду одержувачів грошової допомоги. Раніше Ground Truth Solutions та Open Space Works Ukraine розробляли користувацькі подорожі на основі індивідуальних інтерв'ю з одержувачами грошової допомоги, аналізували їхній досвід та консолідували різноманітні точки зору в межах зв'язної оповіді. Хоча така методика надавала цінну інформацію, ми зрозуміли, що одержувачі грошової допомоги самі є найкращими оповідачами про свої подорожі. Тому ми перейшли до моделі спільного створення оповідей, залучаючи учасників до інтерактивних семінарів, де вони сформували наративи користувацьких подорожей, опубліковані в цьому звіті.

Дизайн дослідження

Під час дизайну дослідження ми спирались на дані проведених консультацій з 20 представниками ключових програм гуманітарної грошової допомоги в Україні, включаючи координаційні органи, національні організації, міжнародні агентства та донорів. Метою цих інтерв'ю, проведених в жовтні та листопаді 2024 р., було сформувані всебічне розуміння українського ландшафту грошової допомоги та виявити наявні в ньому прогалини з метою покращення процесу надання гуманітарної допомоги.

Спираючись на дані проведених консультацій, ми уточнили напрямки нашого дослідження і визначили чотири конкретні профілі отримувачів грошової допомоги для поглибленого вивчення. Потім ми запросили учасників, які відповідали цим профілям, взяти участь у семінарах, присвячених користувацьким подорожам, на яких вони могли поділитися своїм досвідом і сформувані таку користувацьку подорож.

Для дослідження було обрано чотири профілі:

1. чоловік і жінки, які отримали грошову допомогу для сільськогосподарської діяльності;
2. жінки з дітьми, які отримали гранти на розвиток малого бізнесу;
3. чоловіки та жінки, які отримали грошову допомогу для закупівлі палива;
4. колишні учасники бойових дій, які отримали гуманітарну грошову допомогу.

Ми вибрали перші дві групи, щоб дослідити користувацькі шляхи до отримання грошової допомоги для забезпечення засобів існування – сектор, який набуває все більшого значення для процесів відновлення, проте який залишився поза межами нашого попереднього дослідження в контексті України. Ми обрали **грошову допомогу для індивідуального сільського господарства** тому, що це найбільша категорія фінансової підтримки, орієнтованої на забезпечення засобів існування, яка відіграє ключову роль у наданні допомоги сільським громадам щодо відновлення їхнього способу життя. Ми сфокусували увагу

Огляд учасників – група 1

- Отримана допомога: грошова допомога в галузі сільського господарства
- 6 жінок
- 2 чоловіка
- від 25 до 72 років
- с. Костючки, с. Тютюнниця та с. Сахутівка Чернігівської області

Огляд учасників – група 2

- Отримана допомога: гранти на розвиток малого бізнесу
- 6 жінок
- від 30 до 42 років
- м. Миколаїв, с. Зелений Гай, с. Лупарево та с. Баштанка Миколаївської області

Огляд учасників – група 3

- Отримана допомога: грошова допомога на закупівлю палива
- 2 чоловіка
- 8 жінок
- від 41 до 76 років
- м. Суми, с. Хухра, с. Бакирівка, с. Стецьківка, с. Нижнє Піщане, с. Сади та с. Веретенівка Сумської області

Огляд учасників – група 4

- Отримано допомогу: БЦГД або грошова допомога для колишніх учасників бойових дій
- 3 чоловіка
- 3 члена родин
- від 35 до 52 років
- м. Карлівка Полтавської області, м. Гуляй-Поле Запорізької області (зараз цей учасник є внутрішньо переміщеною особою), м. Кривий Ріг Дніпропетровської області та м. Жовква Львівської області.

на чоловіках та жінках з Чернігівської області – регіоні, який постраждав від воєнних дій, – адже намагалися зрозуміти, як сільськогосподарські гранти використовуються для пом'якшення економічних наслідків війни, та дослідити конкретні проблеми, з якими стикається сільське населення, наприклад, обмежений доступ до інформації та основних послуг.

На відміну від першої, друга обрана нами група, демонструє реалії міського життя та гендерні проблеми. До цієї групи ми вирішили включити жінок з дітьми, які отримують **мікро- та малі гранти на підприємницьку діяльність**, адже ця група складає значну частину всіх одержувачів грантів, а також через те, що вони змушені долати специфічні труднощі, зокрема, високий рівень безробіття (безробітні жінки становлять 76% загальної кількості безробітних) та неадекватність допомоги, яку вони отримують з догляду за дітьми. Ми віддали пріоритет Миколаївській області через те, що вона зазнала серйозних наслідків бойових дій, а також через те, що багато її мешканців отримують гранти на розвиток підприємницької діяльності.

Ми сформуvalи третю групу, щоб дослідити користувацький шлях мешканців, які отримують **грошову допомогу на закупівлю палива**, тож беруть участь в найбільшій програмі грошової допомоги в галузі енергетики та критичного втручання в умовах посилення атак на інфраструктуру та зростання витрат на комунальні послуги. Ми сфокусували увагу на чоловіках та жінках, які живуть у прифронтових районах Сумської області, в яких істотно постраждала інфраструктура. Такий відбір учасників дозволяє оцінити, як домогосподарства долають проблеми забезпечення опалення взимку та отримують доступ до потрібних ресурсів, що може вплинути на ефективність гранту, залежно від вартості дров.

До четвертої групи для дослідження користувацького шляху ми включили **колишніх учасників бойових дій**, які зазнали поранень протягом війни. Ця група є особливо актуальною з огляду на зростаючу кількість колишніх учасників бойових дій з обмеженими можливостями – демографічну групу, яка залишається значною мірою поза увагою під час надання гуманітарної допомоги. З огляду на те, що кількість ветеранів в Україні, за прогнозами, значно зросте і після війни може досягти 5 млн., надзвичайно важливо зрозуміти, з якими проблемами вони стикаються після закінчення військової служби.⁵⁰ Основна увага була зосереджена не на типі отриманої грошової допомоги – БЦГД чи підтримки в межах окремої програми, яку реалізує міжнародна НУО для колишніх учасників бойових дій, – а безпосередньо на демографічних характеристиках цієї групи. До групи ми долучили як колишніх учасників бойових дій, так і членів їхніх сімей (дружин та батьків), щоб максимально повно зрозуміти, яку роль відіграють неформальні мережі надання підтримки на шляху до їхнього відновлення та з якими саме перешкодами вони стикаються під час реінтеграції до цивільного життя.

Семінари, присвячені користувацьким подорожам

Для організації спільного створення користувацьких подорожей, ми провели одно- та дводенні тематичні семінари з для кожної з відібраних груп. Метою цих семінарів було запропонувати учасникам виконати інтерактивні завдання, які допомогли б їм разом окреслити та сформулювати свій досвід та рекомендації.

⁵⁰ MOM. листопад 2023 р. «[The social reintegration of veterans in Ukraine](#)». [Соціальна реінтеграція ветеранів в Україні].

Проведені семінари мали спільну структуру:

01 • Завдання з часовою шкалою

Учасники нанесли на шкалу свою подорож, починаючи з періоду до отримання грошової допомоги, етапу отримання допомоги, а також свій наступний досвід. Це завдання допомогло учасникам поміркувати над ключовими віхами своєї подорожі та визначити відповідні больові точки або області успіху.

02 • Обговорення у фокус-групах

Учасники брали участь у дискусіях організованих фасилітатором, глибше занурюючись у ключові теми, визначені раніше під час консультацій із представниками гуманітарних програм.

03 • Створення персонажа та формування користувацького шляху

Учасники створили вигаданий персонаж, який репрезентує їхній колективний досвід. Спочатку група зосередилася на визначенні демографічних характеристик персонажа, щоб зробити його переконливим та впізнаваним. Потім учасники разом сформуvalи наратив цього персонажа, розмірковуючи над тим, як він/вона буде проходити етапи своєї подорожі системою надання гуманітарної грошової допомоги, і над тим, як донести рекомендації, сформульовані групою до працівників гуманітарних організацій.

04 • Просування та розповсюдження досвіду

Учасників попросили висловити свої ідеї щодо того, в який спосіб варто поділитися користувацькими подорожами зі співробітниками гуманітарних організацій, та в якій саме формі (наприклад, які вони мають думки щодо ілюстрацій) і яку роль вони хотіли б відіграти в поширенні результатів своєї роботи. Цей крок був передбачений, щоб надати учасникам право голосу під час передачі свого досвіду ширшій аудиторії.

Формування та валідація користувацьких подорожей

Користувацькі подорожі сформовані учасниками семінару, на якому вони розробили сюжетну лінію, риси персонажу, ключові події, труднощі, позитивні результати та рекомендації, які вони хотіли висвітлити. Open Space Works Ukraine та GTS взяли участь в цьому процесі, відредагувавши оповіді, узгодивши всі їхні складові, а також додавши до них думки учасників семінару, отримані зі стенограм, водночас зберігаючи бачення учасників. Після завершення роботи, готові ілюстровані оповіді були надіслані учасникам на погодження, щоб переконатися, що їхні голоси залишаються центральними в фінальному варіанті звіту.

Семінари з представниками гуманітарних організацій

У лютому 2025 р. в м. Київ та онлайн було проведено три семінари з гуманітарними організаціями, на яких обговорювались користувацькі подорожі та рекомендації спільнот і громад. Учасників семінарів, присвячених користувацьким подорожам, запросили поділитися своїми оповідями та активно долучитися до обговорень. Основною метою проведених семінарів було виявити фактори, які перешкоджають гуманітарним організаціям спрямовувати свою діяльність відповідно до відгуків громади, а також сформулювати практичні рішення виявлених проблем.

Ми отримали свідому згоду від усіх учасників, після того, як переконались, що вони розуміють, що їхня участь є цілком добровільною та що вони можуть відмовитися від неї в будь-який час без будь-яких наслідків. Щоб подякувати учасникам за витрачений час та за зроблений ними внесок, наприкінці семінарів, присвячених користувацьким подорожам, вони отримали фінансову компенсацію та відшкодування транспортних та готельних витрат, які дозволили їм приєднатись до семінару разом з представниками гуманітарних програм. Крім того, ми запровадили протокол захисту для виявлення потенційних ризиків та реагування на них. Якщо під час опитування дослідники виявляли будь-які проблеми, пов'язані із захистом, вони були готові направити таких учасників до служб надання професійної підтримки.

Join us at groundtruthsolutions.org